

2. osnovna šola Slovenska Bistrica

ALI ČEVLJARJI GREDO V KORAK S ČASOM?

Področje: slovenski jezik ali književnost

Raziskovalna naloga

*Lepšega pač ni na svetu,
kot je naš čevljarski stan.
Naj bo v zimi ali v letu,
vedno čist in spoštovan.*

Avtorica: Zoja Gobec

Mentorica: Natalija Kovše, prof.

Slovenska Bistrica, 2018

Zahvala

Mentorici se zahvaljujem za vso pomoč pri izdelavi raziskovalne naloge.
Posebno zahvalo namenjam čevljarju, gospodu Andreju Trunklu, ki mi je opisal svoj poklic in odgovoril na vprašanja.

POVZETEK

Naslov raziskovalne naloge:

ALI ČEV LJARJI GREDO V KORAK S ČASOM?

Avtorica:

Zoja Godec

Mentorica:

Natalija Kovše

Lektorica:

Natalija Kovše

Šola:

2. osnovna šola Slovenska Bistrica

Osnovni namen raziskovalne naloge z naslovom *Ali čevljarji gredo v korak s časom?* je ugotoviti, ali se čevljarji v Slovenski Bistrici prilagajajo hitrim spremembam, ki zajemajo njihovo delo. To sem skušala ugotoviti s pomočjo čevljarja Andreja Trunkla, ki čevlje popravlja že 31 let. Med intervjujem mi je razkazal svojo delavnico in povedal, kako uporablja določeno orodje. Na podlagi pogovora z njim, na podlagi besed, s katerimi je opisoval svoje delo, in na podlagi pisnih virov, v katerih je opisan razvoj čevljarstva, sem želela ugotoviti, če spremembe močno vplivajo tudi na čevljarjevo delo. Ugotovila sem, da se današnje delo čevljarjev razlikuje od njihovega dela v preteklosti. Prav tako sem med raziskovanjem ugotovila, kakšen odnos so v preteklosti ljudje imeli do čevljev. Če danes čevljev uničimo, ga le redko nesemo na popravilo k čevljarju, v preteklosti so pa čevljarji imeli več dela – tako z izdelovanjem kot s popraviljanjem čevljev. Po pogovoru s čevljarjem sem sestavila terminološki besedno-slikovni slovar čevljarskih besed. Med njimi je večina neprevzetih, med prevzetimi pa je največ besed nemškega izvora. Želim, da ta raziskovalna naloga pripomore k ohranitvi besed, povezanih s čevljarstvom, in predvsem pri mladih vzbudi zanimanje za odločitev za poklic čevljarja in zanimanje za ohranjanje naše kulturne dediščine, ki se zaradi načina življenja hitro spreminja ali tone v pozabo.

Ključne besede: domače obrti, čevljarstvo, Slovenska Bistrica, besedno-slikovni slovar čevljarskih besed, etnologija.

ABSTRACT

Title of task: ALI ČEVLJARJI GREDO V KORAK S ČASOM?

Author: Zoja Godec

Mentor: Natalija Kovše

Proof reader: Natalija Kovše

School: 2. osnovna šola Slovenska Bistrica

The main purpose of the research paper, titled *Do shoemakers keep up with the times?* is to discover if the shoemakers in Slovenska Bistrica are adapting to the quick changes that affect their work. I tried to discover that by visiting Andrej Trunkl, a shoemaker, who has been fixing shoes for the last 31 years. During the interview, he showed me around his workshop and explained how individual tools are being used. Based on the interview, how he described his work, and existing literature about the development of shoemaking I wanted to discover if the changes affect shoemakers' work. I discovered that shoemakers' work nowadays is different from what it was in the past. In my research, I discovered what relationship people had with shoemakers in the past. Nowadays, if we damage a shoe we rarely take it to the shoemaker. In the past, shoemakers had a lot more work, repairing and making shoes. Based on the interview with the shoemaker I made a word-picture dictionary with shoemaking terminology. It consists of mostly non-loaned words; however, most of loanwords originate from German. I wish that this research paper would help preserve words, connected to shoemaking. I hope that the paper inspires young people to decide to become shoemakers and to preserve our cultural heritage, which is changing and disappearing because of our way of life.

Key words: local trades, shoemaking, Slovenska Bistrica, word-picture dictionary of shoemaking words, ethnology.

KAZALO

1 UVOD	7
1.1 Cilji raziskovalne naloge	7
1.2 Hipoteze	7
1.3 Metode dela	8
2 TEORETIČNI DEL.....	8
2.1 Domače obrti	8
2.2 Zgodovina čevljarstva v Sloveniji	8
2.3 Zgodovina čevljarstva v Slovenski Bistrici	9
2.4 Odnosi med vajenci, pomočniki in mojstri.....	12
2.5 Opis poklica čevljar	12
2.6 Etnološki vidik čevljarstva	13
2.6.1 Zgodbe o čevljarstvu in čevljih	13
2.6.2 Pesmi o čevljarstvu in čevljih.....	15
2.6.3 Običaji, povezani s čevljarstvom in čevlji	16
2.6.4 Nenaslebinska zemljepisna lastna imena, povezana s čevljarstvom.....	17
2.6.5 Reki, pregovori in frazemi, povezani s čevljarstvom in čevlji	17
3 RAZISKOVALNI DEL	18
3.1 Intervju s čevljarjem.....	18
3.2 Rezultati raziskave	21
3.2.1 Besedno-slikovni slovar čevljarskih besed.....	21
3.2.1.1 Sestava geselskega članka	21
3.2.2 Analiza slovarja čevljarskih besed	34
4 RAZPRAVA.....	37
5 ZAKLJUČEK	38
6 LITERATURA IN VIRI	40

KAZALO SLIK

Slika 1: Zvezek Zapisnik mojstrov	10
Slika 2: Notranjost zvezka Zapisnik mojstrov	10
Slika 3: Notranjost zvezka <i>Vpisnik pomočnikov</i>	12
Slika 4: Čevljarska svetilka	13
Slika 5: Cokle – obutev ufarca	15
Slika 6: Noša v 19. stol. v Slov. Konjicah in Slov. Bistrici	15
Slika 7: Delo z auspucerjem	21
Slika 8: Batarji	21
Slika 9: Cvikarce	22
Slika 10: Cvirni	22
Slika 11: Lakasti čevlji	22
Slika 12: Semiš čevlji	22
Slika 13: Čizme	23
Slika 14: Uporaba električnega grelca	24
Slika 15: Podplati iz gume	24
Slika 16: Čevljarsko kladivo	24
Slika 17: Klešče	25
Slika 18: Lesen klinc	25
Slika 19: Žeblički, neti, ključki za zadrge, haklci	25
Slika 20: Lesena kopita	26
Slika 21: Prepogljivo kopito	26
Slika 22: Čevljarska miza	26
Slika 23: Nastavka	27
Slika 24: Škorenj pod nogo šivalnega stroja	27
Slika 25: Olfa nož	27
Slika 26: Podplat	28
Slika 27: Police, na katerih so po abecednem redu priimkov shranjeni čevlji strank	28
Slika 28: Posoda za lepilo	29
Slika 29: Pormašina	29
Slika 30: Preša	29
Slika 31: Raztegovanje čevlja	30
Slika 32: Rezkar – del auspucerja	30
Slika 33: Singarca	31
Slika 34: Stol	31
Slika 35: Škarje za razrez materiala	32
Slika 36: Šmirglpapir	32
Slika 37: Šraufštuk	32
Slika 38: Toplanc	33
Slika 39: Usnje	33
Slika 40: Žeblički in klinci	34
Slika 41: Število besed v slovarju čevljarskih besed glede na besedno vrsto	34
Slika 42: Besede glede na izvor	37

1 UVOD

Namen raziskovalne naloge je predstaviti čevljarstvo z etnološko-jezikovnega vidika in predstaviti razvoj čevljarstva v Slovenski Bistrici. Dandanes v slovenskih mestih skoraj ni več čevljarstev delavnic. Ko je s čevlji kaj narobe, jih vržemo v smeti in kupimo nove, namesto da bi poškodovane odnesli k čevljarju na popravilo. Takšno ravnanje je vzrok za pomanjkanje dela v čevljarstev delavnicah, zato se mladi za poklic čevljarja ne odločajo več. Veliko starih obrti je zaradi modernizacije že izumrlo ali pa so se tako modernizirale, da obrtniki več ne poznajo orodja ali postopkov izdelave, ki so v preteklosti bili del vsakdana v posamezni obrti. Ali se je čevljarstvo tudi moderniziralo? Se je čevljarstvo orodje v zadnjih stotih letih kaj spremenilo? Kaj pa čevljarstvo besedišče? Se tudi to spreminja? Čevljarji so včasih za poimenovanje orodij uporabljali posebne izraze (*šilo, klinčar, strugača* ...). Kako je pa danes s čevljarstev besediščem? Gredo čevljarji v korak s časom? To je nekaj izmed glavnih vprašanj te raziskovalne naloge, na katera želim najti odgovor. Odgovore bom poiskala v različni literaturi. Že znane ugotovitve drugih avtorjev (zgodovino in razvoj čevljarstva, čevljarstev poklic, etnološki vidik čevljarstva), bom predstavila v teoretičnem delu raziskovalne naloge. Osrednji del raziskovalne naloge pa bo obsegal sestavo besedno-slikovnega slovarja čevljarstev besed. Slovar bom sestavila na podlagi intervjuja s slovenjebistriškim čevljarjem. Besede v slovarju bom analizirala in določila njihov izvor. Ker sem podpornica ohranjanja kulturne dediščine, želim z raziskovalno nalogo pripomoči k temu, da se vsaj del čevljarstev besed ohrani zapisan, če že iz vsakdanje rabe izginja.

1.1 Cilji raziskovalne naloge

V raziskovalni nalogi želim raziskati čevljarstev poklic, in sicer kako se je skozi stoletja spreminjal in kako čevljarstev delo poteka danes. Ker se vsi devetošolci odločamo, kje bomo nadaljevali šolanje in kaj bo naš poklic, želim izvedeti, ali se danes izplača odločiti za čevljarstev poklic. Ker je čevljarstev vse manj, izumira tudi besedišče, povezano z izdelovanjem čevljev. Poudarek mojega raziskovanja bo zaradi tega na čevljarstev besedišču in na etnološkem vidiku čevljarstva. Besede, ki so mojim starim staršem ali staršem nekoč bile znane, meni pa danes popolnoma neznane, so del čevljarstev vsakdana. Da bi se ohranile, jih bom čim več zapisala. Tako želim ljudi osveščati o pomembnosti naše kulturne dediščine, ki jo vedno bolj zanemarjamo in tako pozabljamo na to, kako so živeli naši predniki.

1.2 Hipoteze

HIPOTEZA 1: Predvidevam, da je v Slovenski Bistrici v preteklosti bilo več čevljarstev, kot jih je danes.

To hipotezo bom potrdila oziroma ovrgla na podlagi informacij, ki jih bom dobila na Območni obrtno-podjetniški zbornici Slovenska Bistrica.

HIPOTEZA 2: Čevljarstev delo danes se razlikuje od čevljarstev dela v preteklosti.

To hipotezo bom potrdila oziroma ovrgla na podlagi primerjave intervjuja s čevljarjem in literature, v kateri je opisan čevljarstev poklic.

HIPOTEZA 3: Predvidevam, da bo v slovarju čevljarstev besed večina besed prevzetih in da bo večina prevzetih besed nemškega izvora.

To hipotezo bom potrdila oziroma ovrgla na podlagi etimološke analize slovarstev iztočnic.

1.3 Metode dela

Z zgodovinsko metodo bom opisala razvoj čevljarstva. Z deskriptivno metodo bom opisala čevljarški poklic. Z metodo snemanja zvoka bom posnela intervju s čevljarjem, ki ga bom kasneje zapisala. Med intervjujem bom fotografirala orodje in material, ki ga čevljar uporablja pri svojem delu. Z metodo klasifikacije bom besede, pridobljene z intervjujem, razvrstila v slovar čevljarških besed.

2 TEORETIČNI DEL

2.1 Domače obrti

Domače obrti, znane tudi pod imenom rokodelstvo, so razvite že od konca starega veka. Že od nekdaj predstavljajo velik delež gospodarstva. Do 12. stoletja so obrti bile del kmetijske dejavnosti in so tako predstavljale postransko kmečko delo in priložnost za dodatno zaposlitev, ki je največkrat potekala doma ali v domačih delavnicah. Sprva je večina izdelkov bila izdelana doma, in sicer za osebno uporabo. Ko se je količina izdelkov pri posameznem izdelovalcu povečala, so se v 14. stoletju obrtniki začeli povezovati v cehe, zaradi katerih so obrtniki posamezne stroke med sabo bili bolj povezani in so zaradi tega lahko nadzorovali kakovost in cene obrtniških izdelkov ter skrbeli za preprečevanje neloyalne konkurence. Člani cehov so izpolnjevali tudi verske zaveze ceha. Leta 1754 so se obrti začele deliti na komercialne (proizvodnja izdelkov za izvoz) in policijske (proizvodnja izdelkov za domači kraj), kamor je spadalo tudi čevljarstvo. Položaj domačih obrti se je precej poslabšal v času merkantilizma, ki rokodelstva ni podpiral. Tako je bilo vse do leta 1859, ko je bil sprejet zakon, ki je obrti pravno dal enotno podlago in strokovne organizacije. Domača obrt je nato do konca 19. stoletja doživljala veliko vzponov in padcev. Ljudje, ki so se zanimali za poklic določenega obrtnika, so se najpogosteje izobraževali pri obrtniku samem. K izobraževanju pa je veliko pripomogla prva državna obrtna šola, ki je bila ustanovljena leta 1888 v Ljubljani. Med glavne obrti na Slovenskem so spadali mlinarstvo, kovaštvo, čipkarstvo, lončarstvo, pečarstvo, čevljarstvo, usnjarstvo, mizarstvo, kolarstvo ... Kar nekaj izmed teh se jih je ohranilo še do danes, med njimi tudi čevljarstvo. A tako kot čevljarstvo tudi druge domače obrti propadajo. Glavni vzrok za to je ne vključenost domačih obrti med davčne ugodnosti v času po 2. svetovni vojni (Bras, 1988–1990). A to še ne pomeni, da gre vsem domačim obrtnikom slabo. V nekaterih delavnicah posel cveti, to pa predstavlja odlično priložnost za mlade, da nadaljujejo tradicijo in se vključijo v domač posel. Danes se bolj zavedamo pomembnosti domačih obrti, kot smo se pred desetletji, in njihovo izumiranje preprečujemo z ustanavljanjem raznih ustanov, ki stare domače obrti ohranjajo pri življenju (Trošt, 2011).

2.2 Zgodovina čevljarstva v Sloveniji

Na deželi so si kmetje sami izdelovali obutev iz naravnih materialov, kot so les, slama, ličje, nestrojena koža. Skozi stoletja sta se oblika in kvaliteta čevlja pogosto spreminjali, začele so se pojavljati različne vrste čevljev (kmetje so na njivo šli z drugačnimi čevlji kot v cerkev). Ker je sčasoma čevlj postal nepogrešljiv dodatek oblačenja, so se začeli razvijati prvi zametki ene izmed najstarejših obrti – čevljarstva (Stanonik, 1971).

Obutev se je razlikovala od pokrajine do pokrajine, povsod na Slovenskem pa so bile razširjene cokle in škornji. Najstarejše cokle so bile narejene iz enega kosa lesa, kasneje so začeli izdelovati takšne, ki so samo podplat imele lesen, zgornji del pa je bil pleten ali narejen iz živalske kože. Čevlji so se

razlikovali tudi glede na to, ali so jih nosili moški ali ženske. Nižji sloji na deželi so pogosto hodili bosí in čevlje obuli le s praznično nošo, ko so šli v cerkev (Stanonik, 1971).

Tako kot drugi obrtniki po mestih v srednjem veku so tudi čevljarji bili vključeni v cehe. Člani ceha so bili tako mojstri, pomočniki in vajenci posamezne obrti, ki so morali upoštevati pravila ceha. Naloga cehov je bila gojiti versko in družabno življenje obrtnikov, nadzorovati kvaliteto dela, določati cene izdelkov in skrbeti za člane ceha ter njihove družine (*Slovenski veliki leksikon*, 2007). Poklic čevljarja je slonel na usnjarstvu, zato so usnjarji in čevljarji bili pogosto združeni v skupne cehe. Čevljarska ceha sta v 15. stoletju nastala v Škofji Loki (leta 1459) in Ljubljani (leta 1478). Kasneje pa še v Tržiču, Ljutomeru, Kranju (leta 1522), v Turnišču (leta 1760) in Višnji Gori (leta 1522) (*Enciklopedija Slovenije*, 1988).

Ob koncu 16. stoletja sta domača obrt in rokodelstvo na vaseh postajala vedno bolj razvita. A tako ni bilo v mestih, kjer se je položaj obrtnikov zelo poslabšal. Leta 1754 je država obrti razdelila na policijske in komercialne. Čevljarstvo je uvrstila med policijske obrti. V drugi polovici 18. stol. je bilo na Kranjskem in v slovenskem delu Maribora 405 čevljarjev z obrtjo, še dvakrat toliko pa brez obrti. V času Ilirskih provinc (1809–1813) je bila uzakonjena obrtna svoboda in tedaj se je mnogo čevljarjev osamosvojilo, s čimer se je povečalo število čevljarskih delavnic. Mnogi čevljarji so čevlje popravljali na domu strank, kar se je imenovalo v *štero hodit*. Leta 1809 je v ljubljanskem čevljarskem cehu delovalo 30 čevljarjev. Čevljarji iz Tržiča, Žirov, Škofje Loke, Kamnika in Kranja so začeli s serijsko izdelavo čevljev, ki so jih prodajali na sejmi in v trgovinah. Obveznost do cehovstva po Sloveniji je vse do leta 1859 bila različna, saj vsi deli Slovenije takrat niso spadali pod enako politično skupnost. Leta 1859 je bilo cehovstvo ukinjeno. Takrat so čevljarji začeli odpirati samostojne delavnice in najemati vajece. Leta 1846 je čevljarska obrt bila razglašena za komercialno, kar pomeni, da so čevlje začeli izdelovati v serijskih proizvodnjah. Z izdelovanjem na veliko so se začeli ukvarjati tudi čevljarji v Turnišču, Cerknici, Šmartnu pri Litiji in v Ljubljani (*Enciklopedija Slovenije*, 1988).

Prvo slovensko čevljarsko podjetje je bil Peko. Obratovati je začelo leta 1911. Kasneje so se čevljarske tovarne in manjši obrati v mestih vrstili eden za drugim. Na deželi pa je bilo odprtih vedno več obrtnih čevljarskih delavnic. Pred 2. svetovno vojno je bilo v Sloveniji izdelanih več kot 1 500 000 parov čevljev. Kmalu se je na slovenskem ozemlju pojavila češka čevljarska industrija Bata, ki je nizkimi cenami svojih izdelkov prisilila slovenske obrtnike, da uvedejo nove stroje, kar jim je omogočilo večjo proizvodnjo in nižje cene. Po 1. svetovni vojni sta čevljarska obrt in čevljarska industrija na naših tleh cveteli, z gospodarsko krizo pa se je položaj čevljarjev poslabšal. Leta 1931 je bilo v Sloveniji 3917 čevljarjev, šest let kasneje pa le še 2854 (*Enciklopedija Slovenije*, 1988). Pred 2. svetovno vojno so slovenske tovarne čevljev letno izdelale 1 600 000 parov čevljev. Med 2. svetovno vojno so morali vsi obrtniki obratovati pod vodstvom okupatorja, nato se je položaj čevljarjev po 2. svetovni vojni poslabšal in si še do danes ni opomogel. Večje slovenske tovarne čevljev so bile oziroma so Peko (v Tržiču), Alpina (v Žireh), Planika (v Kranju in Turnišču), Kopitarna (v Sevnici), Jadran, Ciciban (v Mirnu pri Novi Gorici), Lilet (v Mariboru), Tovarna lahke obutve TOLO (v Šentjurju pri Celju), Jelen (v Tolminu), Industrija obutve (v Novem mestu) (Stanonik, 1971). Nekatere izmed teh tovarn (Planika, Jelen, Lilet) ne obratujejo več.

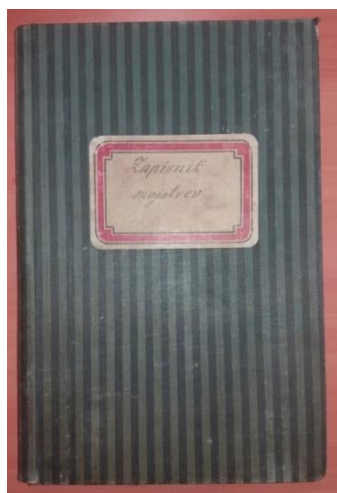
2.3 Zgodovina čevljarstva v Slovenski Bistrici

Območje Slovenske Bistrice je naseljeno že od konca železne dobe. Preden so se tukaj naselili Slovani, so tu živeli Kelti in Rimljani, kasneje pa tudi Franki in Ogrji. Vas Gradišče (prvo jedro sedanje Slovenske Bistrice) je leta 1227 pridobila trške pravice, leta 1310 pa je dobila mestne pravice in postala mesto. V srednjem veku se za Slovensko Bistrico pojavlja ime *Feistritz* (Bistrica), od leta 1565 pa *Windisch Feistritz*. V mestu so posli bili predvsem v rokah Židov. Prvi znani mestni obrtnik naj bi bil usnjar. Zaradi turških vpadov v letih 1472, 1477, 1493 in 1494 in požara leta 1510 je bilo mesto v 16. stoletju precej opustošeno. Ko si je Bistrica opomogla, se je veliko družin ukvarjalo z vinogradništvom, poljedelstvom,

gojenjem drobnice, konjerejo in žagarstvom. Mesto je dobilo svoje kopališče in 8 cerkva. V 17. stoletju je Slovensko Bistrico prizadelo veliko vojn in kuga (Mlakar, 2016).

V času srednjega veka se je v Slovenski Bistrici poleg trgovine razvijala tudi obrt. V mestu je bilo razvitih vsaj 10 obrti, in sicer predvsem pekarstvo, mlinarstvo, usnjarstvo, čevljarstvo, mesarstvo, kovinarstvo, tekstilstvo, steklarstvo in zidarstvo. Čevljarstvo je bilo tesno povezano z usnjarstvom, saj so čevljarji usnje za izdelavo čevljev dobili od usnjarjev. Čevljarji so delali v svojih delavnicah ali pa hodili od hiše do hiše in na domovih popravljali čevlje. Na podlagi ohranjenih srednjeveških listin (zapisanih v nemškem jeziku) raziskovalci dokazujejo, katere obrti so v srednjem veku bile razvite v Slov. Bistrici. Obstoje obrti pa dokazujejo tudi priimki nekaterih obrtnikov. Tako je kot prvi omenjeni bistriški čevljar *Schöplein der Schüster*¹ zapisan v nemškem zapisu iz leta 1373, in sicer kot sosed nekega prodanega zemljišča. Kot lastnika njive sta v srednjeveški prodajni pogodbi iz leta 1387 omenjena tudi čevljarja oče in sin, *Mixn der Schüster* in *Lenz der Schüster*. V pogodbi o prodaji zemljišča iz leta 1383 se pojavlja še en slovenjebistriški čevljar iz srednjega veka, in sicer *Martin der Schüster* (Mlakar, 2016).

Na Območni obrtno-podjetniški zbornici Slovenska Bistrica sem iz dveh zvezkov *Zapisnik mojstrov* izpisala mojstre, ki so se med leti 1890 in 1934 na območju Slovenske Bistrice ukvarjali s čevljarstvo obrtjo. Vseh je bilo 55. V zvezkih so zapisani naslednji podatki: ime in priimek mojstra, kraj, kjer mojster izvaja obrt, in datum prijave. Pri nekaterih mojstrijh je zapisan tudi datum odjave. Pri šestih čevljarjih datum prijave ni zabeležen.

Slika 1: Zvezek Zapisnik mojstrov
Avtorica: Zoja Gobec, 2018

Slika 2: Notranjost zvezka Zapisnik mojstrov
Avtorica: Zoja Gobec, 2018

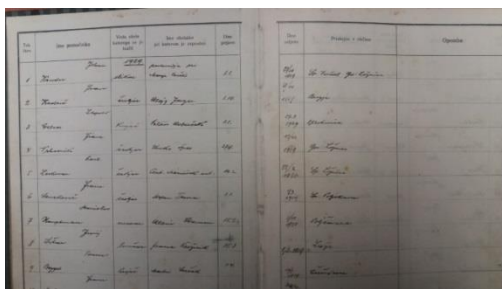
Zap. številka	Ime mojstra	Kraj ² , kjer se obrt izvršuje	Dan prijave
1.	Karl Gerhald	Pragersko	31. 1. 1890
2.	Alojz Sagadin	Gor. Poljskava	20. 2. 1890
3.	Matija Rozman	Črešnjevec	13. 3. 1890
4.	Jožef Pahič	Sp. Poljskava	8. 9. 1890
5.	Ivan Teger	Slov. Bistrica	8. 7. 1894
6.	Vincenc Kovačič	Sp. Poljskava	10. 10. 1898
7.	Ceno Dvoršak	Cigonca	12. 9. 1900
8.	Josip Novak	Gor. Poljskava	13. 1. 1901
9.	Karol Pristonik	Slov. Bistrica	4. 8. 1901
10.	Josip Rakej	Gor. Bistrica	4. 2. 1902
11.	Ivan Dobnikar	Sp. Poljskava	13. 3. 1902

¹ Nemška ustreznica za čevljarja je *der Schuster*.

² Kraji so zapisani tako, kot je zabeleženo v *Zvezku mojstrov*.

12.	Franc Gajšek	Vrhole	14. 3. 1903
13.	Jožef Pristovnik	Gor. Bistrica	3. 7. 1903
14.	Josip Vidovič	Gor. Poljskava	20. 9. 1903
15.	Ivan Einfall	Sl. Bistrica	1. 1. 1904
16.	Franc Pristonik	Gor. Bistrica	14. 6. 1904
17.	Jurij Verdnik	Sp. Poljčane	23. 2. 1905
18.	Jurij Berdnik	Poljčane	23. 2. 1905
19.	Martin Korošec	Gor. Poljskava	26. 3. 1905
20.	Anton Javornik	Pragersko	2. 6. 1905
21.	Fran Cvahte	Sl. Bistrica	3. 7. 1905
22.	Vincenc Šneider	Gor. Poljskava	9. 7. 1906
23.	Josip Korošec	Brezje	11. 9. 1910
24.	Julij Potočnik	Sl. Bistrica	1919
25.	Konrad Terglavčnik	Gor. Poljskava	4. 3. 1919
26.	Konrad Fišinger	Šentovec	1920
27.	Anton Rebenak	Črešnjevce	1920
28.	Peter Kapun	Zafošt	28. 2. 1921
29.	Anton Marinšek st.	Sl. Bistrica	12. 8. 1921
30.	Alojz Jager	Slo. Bistrica	25. 9. 1921
31.	Anton Žuraj	Videž	4. 9. 1922
32.	Jernej Čepinko	Bukovec p. G. Poljskava	22. 10. 1922
33.	Hinko Spes	Devina	11. 11. 1923
34.	Anton Kumer	Ritoznoj	19. 11. 1923
35.	Anton Bolko	Zg. Poljskava	25. 11. 1923
36.	Franc Alekš	Ogljenšak p. G. Poljskava	15. 6. 1924
37.	Anton Marinšek ml.	Sl. Bistrica	9. 5. 1925
38.	Karol Šelih	Sp. Poljskava	1. 8. 1926
39.	Ivan Rajh	kraj ni zabeležen	19. 12. 1926
40.	Ivan Verdnik	Slov. Bistrica	30. 3. 1927
41.	Alojz Benc	Žabljek	25. 4. 1927
42.	Stefan Urlep	Cresnovac	22. 6. 1927
43.	Martin Drobne	Levič p. Laporje	1928
44.	Anton Rajh	Pragersko	6. 6. 1928
45.	Jakob Brumec	Pokoše	15. 9. 1928
46.	Rudolf <i>Falez</i>	Sp. Poljskava	1. 10. 1928
47.	Jakob Bolko	Zg. Poljskava	14. 1. 1932
48.	Ivan Brumec	Klopce	20. 1. 1930
49.	Frane Koban	Gor. Poljskava	21. 6. 1934
50.	Alojz Gradišnik	Bukovec	ni datuma
51.	Josip Kampl	Sp. Poljskava	ni datuma
52.	Franc Leskovar	Gladomes	ni datuma
53.	Franc Potisk	Brezje	ni datuma
54.	Štefan Travnez	Sp. Poljskava	ni datuma
55.	Vinko Žnidar	G. Poljskava	ni datuma

Mojstri so imeli svoje pomočnike, ki so se želeli izučiti za določen poklic. Tudi pomočniki so zapisani v posebnem zvezku. Poleg njihovega imena in priimka je zapisana obrt, za katero so se izobraževali, ime obrtnika, pri katerem so se izobraževali, dan prijave in odjave ter kraj, v katerem je pomočnik delal.

Slika 3: Notranjost zvezka Vpisnik pomočnikov

Avtorica: Zoja Gobec, 2018

Trenutno v Slovenski Bistrici obratuje Express čevljarstvo, s. p., ki je last Andreja Trunkla, ki čevlje samo popravlja in jih ne izdeluje. V podjetju Čeveljc, Ingrid Logar, s. p. pa čevlje oblikujejo in izdelujejo.

2.4 Odnosi med vajenci, pomočniki in mojstri

Kdor je želel postati čevljar, je svoje delo začel kot vajenec, star 13 ali 14 let. Pri čevljarskem mojstru je delal 3 leta. Nekateri mojstri so pred 1. svetovno vojno zahtevali, da starši za vajence (in za pomočnike) plačajo učnino. Vajence so učili pomočniki ali mojstri sami. Vajenci so poleg čevljarskega dela morali opravljati tudi druga dela, kot na primer skrbeti za luč in vodo v delavnici, pospravljati orodje, čistiti delavnico in pregledovati smeti, če je v njih še kaj uporabnega. Prav tako so morali vajenci pestovati mojstrove otroke, skrbeti za mojstrovo živino, cepiti drva in pomagati pri delu na njivah in na travnikih, če jih je mojster imel. Nekaterim vajencem so mojstri dovolili, da živijo pri njih, nekateri vajenci pa od mojstrov niso dobili niti hrane. Kljub vsemu so vajenci mojstrom morali biti zelo pokorni. Če so vajenci po preteku vajeništva bili s svojim mojstrom zadovoljni, so ostali pri njem. Postali so pomočniki in se izučili za čevljarja. Pomočniki, ki so imeli svoje družine, so pri mojstru samo delali, spali so doma; pomočniki brez družin pa so živeli pri mojstru. Plačilo so pomočniki navadno dobili enkrat na leto, razen v primeru, če so se s čevljarjem dogovorili drugače. Kdor je želel postati mojster, je za mojstrski izpit moral plačati davek. Čevljarski mojstri so svojo delavnico imeli kar v prostorih svoje hiše ali ob hiši. Marsikateri mojster je tudi sam pomagal pri izdelovanju obutve in se trudil za to, da bi obdržal čim več strank, saj je konkurenca bila močna. Pri delu v delavnici so pogosto pomagale tudi žene mojstrov. Pred 2. svetovno vojno je čevljarstvo zajela kriza in veliko čevljarjev je delo poiskalo v Franciji, na Hrvaškem ali v Srbiji. Največ dela je v čevljarski delavnici bilo jeseni in pozimi. Delovni dan je v čevljarski delavnici trajal od šestih zjutraj pa do desetih (včasih celo dvanajstih) zvečer. Največ pomočnikov je delo izgubilo prav na začetku pomladi, saj ljudje obutve niso več potrebovali tako kot pozimi. Če dela s čevlji ni bilo dovolj in je mojster imel kaj zemlje, so pomočniki lahko ostali pri njem, a so namesto v delavnici delali na polju (Stanonik, 1973).

2.5 Opis poklica čevljar

Čevljar izdeluje ali popravlja obutev vseh vrst. Izdeluje dele obutve in jih sestavlja v končne izdelke, kot so copati, natikači, čevlji, škornji, ortopedski čevlji idr. Sodeluje pri oblikovanju in izdelavi modelov ter pri pripravi materiala za delo. Čevljar izdeluje zgornje dele čevlja in jih kroji. Dele čevlja sestavlja z lepljenjem, šivanjem in kovičenjem. V čevlje vstavlja podlogo in opravi zaključna dela na gorniku; izdeluje druge sestavne dele, kot so notranjik, opetnik, okvir, podplat in peta; z lepljenjem ali šivanjem sestavlja dele na kopitu, pritrjuje podplate in pete; sestavljeno obutev očisti, popravi napake, lika gube, lošči in pritrjuje okraske. Čevljar lahko dela kot samostojni podjetnik ali pa kot delavec v podjetju (Opis poklica čevljar, 2018).

Na spletni strani Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje so zapisane lastnosti, ki jih mora imeti oseba, ki želi opravljati poklic čevljarja. Čevljar mora biti samostojen, samoiniciativen in inovativen;

imeti mora rad delo z ljudmi; znati mora prisluhniti in svetovati ljudem; imeti mora čut za ustvarjalnost, sposobnost za ročne spretnosti; upoštevati mora modne trende (Opis poklica čevljar, 2018).

Poklic čevljarja izumira. Leta 2015 je v Sloveniji bilo manj kot 100 čevljarjev. Kdor želi postati čevljar, potrebuje srednjo poklicno šolo in mojstrski izpit. Mojstrski izpit lahko opravi, kdor koli ima poklicno izobrazbo in nekaj let delovnih izkušenj v poklicu, za katerega želi opraviti mojstrski izpit. Leta 2013 je v Sloveniji bilo 14 čevljarjskih mojstrov. V preteklosti so se čevljarji izobraževali v šolah v Kranju (Srednja tekstilna, obutvena in gumarska šola Kranj) in Domžalah, kjer pa danes šol za čevljarje ni več. Nam najbližja šola za čevljarje je v Avstriji, in sicer se čevljarji lahko izobražujejo na Strokovni poklicni šoli (Fach Berufsschule) v Špitalu ob Dravi. Edina možnost, da mladi čevljarji pridobijo znanje, je torej šolanje v tujini ali učenje v mojstrskih delavnicah (Mihelič, 2013).

2.6 Etnološki vidik čevljarstva

V slovenski literaturi (predvsem v ljudskem slovstvu) in kulturni dediščini je ohranjenih kar nekaj zgodb, pesmi in običajev, povezanih s čevlji oz. čevljarstvom. V nadaljevanju jih bom nekaj predstavila.

2.6.1 Zgodbe o čevljarstvu in čevljih

Zakaj so čevljarji delali od torka do nedelje, ob ponedeljkih pa ne?

Nekateri čevljarji so delali od torka do nedelje, ob ponedeljkih pa so bili prosti. Zavetnik čevljarjev je sv. Krišpin, čigar praznik je bil v ponedeljek. Ker čevljarji niso vedeli, kateri ponedeljek je pravi, so praznovali vsak ponedeljek in tako vsaj enkrat ujeli tudi pravega (Stanonik, 1973).

Čevljarska delavnica

Čevljarji so svoje delo opravljali v delavnicah, kjer so obutev izdelovali in jo popravljali, in po domovih, kjer so obutev večinoma samo popravljali. V delavnicah so čevljarji poleg orodja imeli tudi ptičje kletke in ptičje, ki so s svojim petjem čevljarjem krajšali čas. V temi so si čevljarji svetili s posebnimi laternami in petrolejkami. Svetlobo so usmerili v steklene kroglice, napolnjene z vodo, ki so imele vlogo leče. Na tak način so pridobili še več svetlobe. V nekaterih delavnicah so čevljarji imeli slike čevljarskega zavetnika sv. Krišpina (*Enciklopedija Slovenije*, 1988).

Slika 4: Čevljarska svetilka
Vir: DEDI, 2018

Čevljarjeva oblačila

Čevljarjeve hlače in predpasnik so bile zaradi smole, ki jo je pri delu uporabljal, trde. Predpasnik je navadno bil modre barve. Da se je predpasnik bolje oprijemal njegovega telesa, je trakove predpasnika

na hrbtu prekrižal. Vajenec se je od mojstra med drugim razlikoval tudi po načinu nošenja predpasnika, saj je imel trak predpasnika privezan samo okrog vratu in ne prekrižanega na hrbtu. Na rokah so čevljarji imeli dodatne rokave iz usnja, ki so jih uporabljali za zaščito, da si med delom niso poškodovali kože (Stanonik, 1973).

Zakaj ima čevljar predpasnik na hrbtu privezan v obliki križa?

Hudič in čevljar sta stavila, kdo v najkrajšem času naredi najdaljšo dreto. Čevljar jo je navijal okrog roke. Hudič ga je želel premagati in je zato dreto navijal okrog hiše. Tako je izgubil preveč časa in čevljar ga je premagal. Hudič mu je zagrozil, da se mu bo maščeval. Ko je hudič bil pripravljen na maščevanje, je videl, da ima čevljar predpasnik na hrbtu privezan v obliki križa, zato se čevljarju ni mogel maščevati (Stanonik, 1973).

Zakaj je bilo modno, če so ženski čevlji škripali?

Čevljar je včasih čevlje prišel popraviti kar na dom in tako so čevljarji prenašali zgodbe in kraja v kraj, od hiše do hiše. Svoje delo so popestrili s pripovedovanjem resnih ali smešnih zgodb ter s smešnimi pripetljaji (Bogataj, 1989). Čevljarji so morali ženskam narediti takšne čevlje, ki so med hojo škripali. Tako se je že na daleč slišalo, kdo je premožen in ima nove čevlje (Stanonik, 1973).

Čevljar Matija

Med revnimi kmeti je v neki hribovski vasi poseben sloves imel čevljar Matija, ki je izdeloval lepe čevlje, ki so glasno škripali, kar je bilo tedaj znamenje posebnega razkošja. Ker pa ljudje niso imeli denarja, je le redkokdaj izdelal kak nov par. To je bilo samo takrat, ko so se možile kmečke hčere in so si naročile čim bolj škripajoče čevlje. Največ dela je Matija imel s popraviljanjem starih čevljev, zaradi česar pa ni mogel obogateti. Zato si je denar služil še z ostalimi priložnostnimi deli. V preteklosti je bila navada, da je mrlič v domači hiši ležal še tri dni po smrti, preden so ga dali v krsto in pokopali. Ker mrlič ni smel ostati sam, ker se ga ne bi spodobilo pustiti samega, so vaščani vedno naprosili čevljarja Matijo, da je bedel ob mrliču. Matija si je k mrliču vedno prinesel lojenke, s katerimi si je svetil, in čevlje, ki jih je popravljaj. Vaščani mu niso verjeli, da ga ni strah samega bedeti ob mrliču, zato so se nekega dne odločili, da bodo vaškega samotarja Rudija razglasili za mrtvega. Matija je res šel k njemu bedet in Rudi se je na pravdi pretvarjal, da je mrlič. Matija je ob njem popravljaj čevlje in pel cerkvene pogrebne pesmi. Ob dvanajstih se je Rudi premaknil in Matija mu je zaklical, naj da mir. Rudi se ni zmenil za njegove besede in se je še kar premikal. Želel je videti, kako se bo Matija prestrašil, vendar je videl le še to, kako je Matija zavihtel čevljarsko kladivo, ki je zadelo Rudijevo glavo. In na vasi so nato res imeli mrliča (Štefančič, 2000).

Spomini starejše sogovornice

Gospa, rojena leta 1932, mi je pripovedovala, da je kot otrok vsak dan v šolo imela obute iste čevlje, dokler jih ni prerasla. Ker je bila najstarejši otrok v družini, je vedno dobila nove čevlje (to se ni zgodilo pogosto) in z njimi je morala skrbno ravnati, saj so jih za njo nosili še njena sestra in trije bratje. Doma so navadno hodili bosi ali pa so imeli obute lesene cokle, ki so jih kupili od kramarjev na kakšnem sejmu. Pozimi pa so hodili v gumijastih škornjih, v katerih jih je pogosto zeblo. Največkrat so kmetje pri delu imeli obute cokle – nosili so jih tako moški kot ženske. Tako otroci kot starši so imeli posebno obutev, ki so jo nosili doma in pri delu (*čevlji za doma*), in obutev, ki so jo nosili, ko so šli v cerkev, šolo ali k zdravniku (*čevlji za kam*). Spomni se, da je njena mama k maši vsako nedeljo po gozdu šla bosa, čevlje je pa do cerkve nesla v rokah. Ko je prišla pred cerkev, si je čevlje obula. Nato je tudi domov šla bosa. Tako je čuvala čevlje, da se niso prehitro uničili. Ko so *čevlji za kam* postali preveč poškodovani, so jih nosili doma in jih zavrgli šele takrat, ko so bili popolnoma uničeni. Vsako soboto je moral eden izmed otrok vse *čevlje za kam* očistiti in jih namazati s kremo za čevlje. Očetovi čevlji so morali biti tako

zglancani, da so se svetili. Vsi člani družine so imeli črne čevlje. Njen oče je pozimi in poleti, v vsakem vremenu, doma nosil škornje s *šnirlci*³, ki so bili usnjeni, zaradi tega pa trpežni in težki. Vsakič si jih je sezul s pomočjo *zeca*⁴, ki je bil pred vhodnimi vrati. Če je bilo zakurjeno v peč, jih je zvečer pospravil na *kamen* za vrati peči, da je zjutraj obul tople in mehke. Noge si je povil v *šuhfec*⁵. Tako je zaščitil nogavice, da se niso prehitro umazale, saj takrat niso vsak dan obuli čistih nogavic, ker jih niso imeli, perila pa tudi niso pogosto prali. Pozimi pa je *šuhfec* poleg *štrikanih zokonov* koristil tudi temu, da ga v škornjih ni zeblo. Gospa se tudi spomni, da so mrtvim vedno kupili nove copate in jih v tistih copatih pokopali. Čevljarja so redko obiskovali. Se je pa bolj splečalo čevlje *dat popravljat*, kot pa kupiti nove, saj so novi bili zelo dragi. Pravi še, da je sedaj ravno obratno. Čevlji so slabi in poceni, zato se jih *ne spleča dat popravljat*. Gospa se spominja tudi dedovih škornjev, ki se jih po njegovi smrti zaradi spoštovanja do starega očeta nihče ni smel dotakniti, kljub temu da bi jih njen oče lahko nosil. Ti škornji so bili ozki in visoki skoraj do kolen (Anonim, 2017).

Slika 5: Cokle – obutev ufarca⁶
Vir: Lešnik, 2014

Slika 6: Noša v 19. stol. v Slov. Konjicah in Slov. Bistrici
Vir: Makarovič, 1971

Zakaj zajec beži pred psom?

Zajec si je zaželel nove čevlje. Naročil jih je pri psu čevljarju. Ko so čevlji bili narejeni, jih je zajec pomeril. Bili so mu prav, zato je v njih kar pobegnil, ne da bi jih plačal. Pes se je razjezil in stekel za njim, vendar ga ni dobil. Od takrat vsi psi lovijo zajce, saj želijo najti tistega, ki čevljev ni plačal (Anonim, 2017).

2.6.2 Pesmi o čevljarstvu in čevljih

Prešeren v pesmi *Apel in čevljar* opozarja na to, da mora vsak opravljati (in presojeti) samo tisto delo, za katero je usposobljen. Zadnji verz pesmi (*Le čevlje sodi naj Kopitar!*) je Prešeren prevzel iz latinskega pregovora *Ne supra crepidam sutor iudicaret* (*Naj čevljar ne sodi o stvareh nad čevljem*), ki ga je antični slikar Apel izgovoril nekemu čevljarju, ki je neutemeljeno kritiziral njegovo sliko (*Zanima me, kako se po latinsko reče*, 2018).

V ljudskem slovstvu je ohranjenih nekaj pesmi, ki opisujejo čevljarški poklic. Pesem *Šuštar nočem biti* tematizira čevljarjevo revščino in občutje sramu. Nasprotno pa je pesem *Lepšega pač ni na svetu* šaljiv opis čevljarjevega življenja (Stanonik, 1973, str. 217):

³ Vezalke

⁴ Podolgovat ozek kovinski pripomoček, ki je bil pritrjen v tlak ali zemljo pred vhomom v hišo. Uporabljali so ga pri sezuvanju, in sicer tako, da so peto čevlja naslonili nanj in s potegom obenj se je čevelj zlahka sezul.

⁵ Kvadratni ali pravokotni kosi blaga, s katerimi so povijali stopalo, preden so čevelj obuli.

⁶ Ufarji so stanovali v tujih majhnih hišah, kočah, ki so jih kmetje imeli ob svoji hiši. Ufarji so kmetom pomagali pri delu in tako odslužili najemnino za bivanje v njihovi koči.

Šuštar nočem biti

*Šuštar nočem biti
to je revni stan.
Stare čevlje šivat
to je mene sram.*

Lepšega pač ni na svetu

*Lepšega pač ni na svetu,
kot je naš čevljarski stan.
Naj bo v zimi ali v letu,
vedno čist in spoštovan.*

*A zvečer se pa s stola dvignem,
se za delo nič več ne brigam,
tja v krčmo me pelje pot,
tam sem tudi jaz gospod.*

*Naj bo Mici, Fani, Leni,
vsaka se rada oženi,
vzame v zakon šuštarja,
pa se nikoli ne kesa.*

*Učenec nam pa dreto guli,
čeravno dlan si malo ožuli,
škarpe flika in templa
zraven tiho godrnja.*

*Joj, nedelja, joj, veselje!
Pomočnik na sprehod pelje
svojo drago ljubico
majster svojo ženkico.*

*Svet Krišpin, to je naš patron,
ta nam bo izpolnil večni lon,
da bi vsi v nebesa šli,
ti pokrevalni šuštarji.*

*Pa na mizo nam prinaša,
kar skuha gospa naša:
žgance, zelje in kafe,
to čevljarska košta je.*

*Mične, lične gospodične
se za nas zanimajo,
siromašne in petične
vse nas rade imajo.*

Primorski kantavtor Iztok Mlakar v svoji pesmi *Šuolni čevlje* primerja s partnerstvom med moškim in žensko (Mlakar, 2017): *Ma nej bo šuolnu že tkuo pouna omara, da ne vješ več z njimi kam, an en šuoln je brez para, je med vsemi šuolni sam. An vidiš, glih taku je z nami, glih taku je pr ljudeh: edino takrat nismo sami, edino takrat, ka smo u dvjeh. Pej če je pou plače vrjedn, je taku, ku da ga ni. En sam manj je ku nobedn, vsak korak pretežk se zdi. [...] Duo nas tajšne je napravu? Rjes, ku šuolni smo ljudje. Če si sam, korak se ustavu bo, če v dvjeh si, pej kar gre. An ni te strah poti nobene, strmih klancu, blatnih cjest. Lih taku, ku ni strah mene, kar te mam ob sebi jest.*

2.6.3 Običaji, povezani s čevljarstvom in čevlji

Barčice sv. Gregorja

»Na gregorjevo so tržiški čevljarji nekdanj v razigranem veselju prvega pomladnega dne luč vrgli v vodo. Rokodelci, ki so vso zimo delali ob slabih leščerbah do pozne noči, v začetku pomladi, ko je dan že precej daljši, luči niso več potrebovali. Kam bi torej z lučjo? Kar v vodo z njo! Na deščico so nalepili lesene oblance, jih polili s smolo, zažgali in spustili po vodi [...] Te barčice svetega Gregorja spuščajo Tržičani po vodi še danes« (Kunaver, Lipovšek, 2011: str. 52).

Šuštarska nedelja

V Tržiču so se po letu 1492, ko je mesto dobilo pravice za prodajo vina, živine in železnih izdelkov, vrstili različni sejmi, med katerimi je bil najpomembnejši sejem kmečkih izdelkov, ki je bil vsako leto prvo nedeljo v septembru. Na ta dan so čevljarji čevljarske vajence sprejemali med pomočnike. Tržiška društva in obrtniki še vedno vsako prvo septembrsko nedeljo pripravljajo šuštarsko nedeljo. To je sejem, ki v Tržič privabi veliko ljudi, ki po sejemskih cenah lahko kupijo različne izdelke. Sejem spremlja tudi bogat kulturni program (*Šuštarska nedelja*, 2018).

2.6.4 Nenaslebinska zemljepisna lastna imena, povezana s čevljarstvom

Na to, da je čevljarstvo v preteklosti na določenih področjih bilo posebej razširjeno, kažejo tudi zemljepisna imena, saj imajo *Čevljarsko ulico* med drugimi tudi v Kopru, Ljubljani, Orehovi vasi pri Mariboru, v Trziču, Domžalah, Žireh in Turnišču.

Čez Šušarski most: levo na Mestni trg, desno na Stari trg, po spomine po mladost čez Šušarski most (Sepe, 2009)

V Ljubljani je Mestni trg, Stari trg in Novi trg pred letom 1864 povezoval Mesarski most, ki je leta 1864 zgorel. Kasneje so na istem mestu zgradili novega in nanj postavili kolibe, v katerih so delali čevljarji. Most so v letih 1867, 1931 in 1990 preurejali in tudi premeščali. Ime Čevljarski most oz. Šušarski most se je ohranilo do danes, čeprav čevljarjev na njem ni več (Rotovnik, 2015).

2.6.5 Reki, pregovori in frazemi, povezani s čevljarstvom in čevlji

V različnih knjigah in na spletu sem poiskala reke in pregovore, povezane s čevljarstvom (Stanonik, 1973; Bojc, 1987; Slovenski pregovori, 2018; Anonim, 2018).

- Vsakdo sam ve, kje ga čevelj žuli.
- Boljši stari čevelj kot bosa noga.
- Čevljar, ostani pri svojem kopitu.
- Kopito po nogi, ne nog po kopitu.
- Ni vse po enem kopitu narejeno.
- Slabo orodje je cesta k zamudi, mojstra ukrade in delavca utruji.
- Šila in kupita je (nekdo) pobral (in odšel).
- Odkopitljati.
- Šilo za ognilo.
- Oblič mizarju, kopito čevljarju.
- Ko čevelj škorenj rata, ne pozna ne sestre ne brata.
- Sreča in bogastvo sta dva različna škornja.
- Laž je kakor šilo v žepu; prej ali slej se izda.
- Človeka pogledaš v čevlje in zobe in veš vse o njem.
- Voda še za šuh ni dobra.
- Brez muje se še čevelj ne obuje.
- Kateri čevlji škripljejo? Tisti, ki niso plačani.
- Kovačeva kobila in šuštarjevi otroci so zmeraj bosí.
- Biti suh kot dreta.
- Pasati kot star/ponošén šuh na nogo.

V *Slovarju slovenskih frazemov* (Keber, 2011) se na čevljarstvo navezuje več kot 20 frazemov:

– vleči dreto,	– pobrati kopita,
– biti/iti po enem/istem kopitu,	– pobrati šila in kopita,
– človek/mož starega kopita,	– biti obut,
– hudičevo kopito,	– vrniti komu šilo za ognjilo,
– tristo kopit/-ov,	– italijanski škorenj,
– pri vragovem kopitu,	– pod škornjem koga/česa,
– nategniti/natezanje koga/kaj na kopito,	– umreti s škornji na nogah,
– po enem/istem,	– umreti v škornjih.
– po starem kopitu,	

3 RAZISKOVALNI DEL

3.1 Intervju s čevljarjem⁷

Intervju sem opravila z gospodom Andrejem Trunklom, lastnikom Express čevljarstva iz Slovenske Bistrice. V njegovi delavnici na Partizanski ul. 25 sem ga obiskala 28. 2. 2018. Gospod Trunkl je še eden izmed manj kot 100 čevljarjev v Sloveniji. Pravi, da je edini uradni čevljar med Celjem in Mariborom. Prihaja iz Slovenskih Konjic, a čevljarsko delavnico ima v Slovenski Bistrici. Čevljev ne izdeluje, ampak jih le popravlja, saj meni, da se v trenutnih razmerah izdelava čevljev ne izplača. Med intervjujem mi je opisal postopek dela in orodje, s katerim dela. Pogovor sem posnela, med pogovorom pa fotografirala orodje in material, ki ga pri delu uporablja.

Koliko časa se že ukvarjate s čevljarstvom?

31 let, od tega sem 25 let s. p.

Je to vaš poklic, za katerega ste se šolali, ali ste se čevljarstva izučili z delom?

Da, po poklicu sem obutveni tehnik – tehnolog.

Kako to, da ste se odločili postati čevljar?

Zgolj po naključju, na predlog mamine prijateljice, kateri sem zelo hvaležen.

Se kdo iz vaše družine tudi ukvarja ali pa se je ukvarjal s čevljarstvom?

Ne, nikoli nihče. Sem prvi te vrste.

Prebrala sem, da v Sloveniji ni več srednje šole, v kateri bi se dijaki izobraževali za poklic čevljarja. Kje ste se vi izobraževali za čevljarja (katero srednjo šolo ste obiskovali)?

STOŠ – srednja tekstilna in obutvena šola v Kranju.

Kako je izobraževanje za čevljarja potekalo?

Štiri leta z zelo zanimivim programom, peta stopnja izobrazbe.

Ali menite, da čevljarstvo izumira?

Ja, po malem res. Ne bo pa nikoli izumrlo. V to sem prepričan!

Zakaj po vašem mnenju čevljarstvo izumira?

Zaradi zelo nizkih cen obutve, ki pa je zelo nekvalitetna.

Se to pozna tudi pri vašem poslu?

Ja, malo že.

Ste edini čevljar v Slovenski Bistrici?

Edini od Celja do Maribora.

Ali se spomnite katerih čevljarjev, ki so v preteklosti delali v Slovenski Bistrici in njeni okolici?

Seveda. Moj zelo dober prijatelj Franc Javornik.

Ali čevlje izdelujete ali jih samo popravljate?

Samo popravljam, saj menim, da za izdelavo novih nisem na pravi lokaciji – premajhno mesto.

Si svoje čevlje izdelate sami?

Ja, kakšne natikače, ostalo raje kupim in izboljšam kaj po mojem okusu.

Izdelujete oziroma popravljate samo čevlje ali še kaj?

Popravljam tudi galanterijske izdelke in tu pa tam kaj za avtomobile.

Ali pri delu uporabljate zaščitna oblačila? Katera?

Da. Zaščitni plašč in rokavice.

⁷ Na podlagi intervjuja s čevljarjem bom sestavila slovar čevljarskih besed, zato je intervju zapisan v pogovornem jeziku, tj. v jeziku, ki ga čevljar uporablja v vsakdanjem govoru.

Ali se lahko pri delu poškodujete?

Lahko – prah, lepila; delo pri umetni svetlobi se že tudi pozna na vidu.

Si orodje izdelate sami ali ga kupite?

Orodje sem enkrat kupil, zdaj ga pa sam vzdržujem in popravljam po potrebi.

Kje pa dobite material, ki ga uporabljate pri popravilu čevljev?

Kupim večina v Avstriji, nekaj v Mariboru in Hrvaški.

Prosim, če opišete orodje, ki ga uporabljate.

To ni nič posebnega, saj je čevljarstvo danes in čevljarstvo pred petdesetimi ali pet tisoč leti čisto nekaj drugega. Včasih so se uporabljala neka šila, pa ne vem kaj vse. Tega več ni. Sedaj je vse bolj novodobno, čevlji se ne popravljajo več tak, kot so se včasih. Zdaj se v bistvu lepijo pa šivajo. Za to so tu šivalni stroji. Lepila so različna, odvisno od materialov. Ni nekih posebnih zadev, razen takih posebnih škarij za razrez materiala, to je nujno potrebno. Potem je tu čevljarsko kladivo. To je pravo čevljarsko kladivo, saj je na eni strani okroglo, zato da lahko potolčeš gor, če je kje na usnju kaka guba. Za pipanje klincev in žebeljev se uporabljajo kleščice, ki so za kovanje konjev, vendar veliko manjša različica. Jaz uporabljam tale olfa nož, ki je zavrt in se uporablja za obrezovanje. Z obrezovanjem imam potem manj dela, ko brusim ali pa rezkam, da se čim manj kadi. To so posebne posode za lepilo; noter lahko naliješ pol litra lepila in stalno ostane sveže, zdaj in pa čez eno leto. Stalno ga je dovolj saj skoz zraven priteka. Tak da to je odlična stvar. Tu mam nastavke, ko popravljam pete, da lahko pete pribijem. Tole pa za podplat, ko je podplat na čevlje z klinci gor zabiti. Drugače pa to vse lepim. To je prav čevljarski šivalni stroj, rečemo mu tudi singlarca. Stara je več kot 100 let in je narejena tak, da lahko čevljar gor natakneš. Med šivanjem tota noga prime šuh in ga vleče na vse strani. Lahko tudi entlaš. To je kombiniran stroj, auspuccer, ki sva ga jaz pa moj oče naredila sama. To mam za vosek nanašat. Ta del ob robu namažeš pol pa glancaš, da voda ne gre skoz. Se pravi to je za voskat, to za glancat. Za drugačno barvo se sam obrne. To za brusit, po domače rečemo šmirglat s šmirglapapirjem, fino brusit, grobo brusit. Ta del je namenjen za del ob peti, ko drugače ne moreš zraven. Tole je rezkar, ki je za ženske pete popravljat. Tole je posebna priprava, s katero si jaz narežem material na trake, zato da imam čim manjši odpad. Pri vsakem delu je odpad. Tole je zelo pomembna stvar, električni grelec za odstranjevanje iz čevljev. To nima vsak. Je na elektriko, enosmerni tok, in sicer, če kaki žebelj ostane noter v čevlju, pa ga ne moreš ven potegniti. Jaz s tem primem žebelj in ga zagrejem. Če je v lesu, les zgori, plastika pa se raztegne in žebelj sam ven pade. Tak da se nič ne utrujiš. Super stvar. Je za odstranjevanje vijakov, klanf pa žebeljov, bi lahko rekli. Tole je preša, da čevljar zlepi. V čevljar dam kopito, da je poln, in lahko stisnem. Nato pustiš par minut in lepilo veliko bolje drži, kot pa da bi samo stisnil. To se še pa različna kopita, odvisno od oblike in velikosti čevlja. Poznamo lesena kopita za bolj odprte čevlje in sandale, ter prepogljiva kopita za škornje. Tale naprava pa je za raztegovanje čevlja, po širini ali pa dolžini. Spet je odvisno od tipa čevlja. To ni nič, to je šraufštuk. Primeš pa zavrtiš, če nisem dovolj močen, da sam dobim ven. Največkrat če v peti ostane štift. Velikokrat me reši tudi vrtni stroj, pormašina. Uporabljam jo vsak dan, tudi večkrat na dan. Z njo spucam peto, da dam pol les notri, da v les lahko zabijem žebelj ali vijak. Imam veliko nekih malih žebeljičkov, nete, ključke za zadrževanje, hakce. To je nož za obrezovanje. To so kleščice, ko sem vam jih prej pokazal. To so cvikarce, pajschange – to je, ko moreš zgornji del, leder, prilepiti na podplat. To je priročnovalni nož; to je šilo in rašpla; to je za delanje luknjic. To je za druckerje oziroma za rinčke skupaj zbijati, to se neke pile, šila, vendar to je prazgodovina, tega nihče več ne uporablja. To je za širfanje. Tam pri mizi, ta stol sem sam naredil in ga imam že 25 let. Čevlje strank imam na policah razvrščene po priimku.

Kakšen material uporabljate?

Material se pretežno uporablja guma za podplate, cvirn, včasih dretna, usnje za jezik pri usnjenih čevljih, vložke, petne podloge. Uporabljam šnirnce. Tekstila ne uporabljam.

Uporabljate skaj?

Včasih sem iz skaja delal torbice za jagre, a zdaj več tega ne delam. Kake šolske torbe še zašijem, a dela imam čez glavo.

Katero obutev popravljate?

Popravljam vse: natikače, cokle, škornje, japonke, gojzarje, salonarje. Vse, razen batarjev.

Ali popravljate tudi športne čevlje?

Vse, razen batarjev.

Ali za športne čevlje uporabljate izraza teniske oziroma adidaske?

Pravilno je superge.

Naštejte nekaj tipičnih moških čevljev in nekaj tipičnih ženskih čevljev.

Moški čevlji lahko so sandali, mokasin, gležnar, škorenj, čizme. Ženski so pa sandal, salonar, štiklar, gležnar, škorenj.

Kaj so šlape?

Šlape so natikači.

Kako se lakasti čevlji razlikujejo od usnjenih čevljev?

Lakasti čevlji so tudi usnjeni, samo da je usnje barvano in se sveti ali pa ima dekoracijo – izgled kače. To usnje je običajno slabše kakovosti, zato ga dodelajo na lak ali kako drugače. Potem so še pa semiš čevlji, ki so rahlo kosmati.

Kako je s številom strank v različnih sezonah?

Najmanj strank je avgusta in ob slabih vremenskih razmerah. Največ pa konec oktobra.

Koliko časa približno traja popravilo čevlja?

Če so ženske pete potrebne popravila, porabim 15–20 minut, moške malo več. Če so podplati, temu spredaj se reče toplanc, za zamenjat, nekje pol ure. Napetnik je guma na peti, ki vam jo včasih zamenjam. Cel komplet pa traja okoli 40 minut, odvisno. Navadno delam po štiri, pet parov skupaj in med čakanjem, ko se en suši, delam drugega.

Si svoje čevlje popravljate sami?

Svoje čevlje si absolutno popravljam sam, včasih si samo meni zraven na čevlje tudi kaj zraven naredim, da mam take kot jih nima noben.

Kaj je največkrat narobe s čevlji?

Največkrat so sferderbane ženske pete, sedaj v zimskem času pa je največ dela lepljenje.

Poznate koga, ki čevlje izdeluje?

Poznam ljudi, ki so delali čevlje, a so propadli. Cene so bile od 300 evrov dalje. Jaz si kupujem čevlje v trgovini in ne gledam na ceno, ampak na kvaliteto, saj je to dolgoročno bolj pametno. Cena ni pomembna.

Kaj naredite z odpadnim materialom?

Odpadni material sortiram in recikliram v zbirni center.

Ali še kdaj slišite poimenovanje šuštar?

Absolutno. Poimenovanje šuštar je še vedno zelo v uporabi, predvsem na Gorenjskem.

Ali čevljarstvo vidite kot izumirajoč poklic ali kot priložnost in izziv za mlade?

Kot priložnost za mlade.

Se splača postati čevljar?

Seveda, če si spreten in vesten delavec.

Je v vaši delovni dobi čevljarstvo kaj napredovalo, se spremenilo? Se je delo moderniziralo?

Da, predvsem kar se tiče lepil in sukanca, ostalo je bolj kot ne enako.

Če bi lahko svoj poklic še enkrat izbirali, bi se ponovno odločili postati čevljar?

Z veseljem!

Za odgovore in pomoč se vam iskreno zahvaljujem!

3.2 Rezultati raziskave

3.2.1 Besedno-slikovni slovar čevljarских besed

3.2.1.1 Sestava geselskega članka

Iztočnice so razvrščene po abecednem redu in so zapisane s krepko pisavo. Za iztočnico sta podatka za besednovrstni in slovnični podatek. Pri samostalnikih sta zapisana imenovalnik in rodilnik ednine. Temu sledi oznaka za spol (m⁸, ž, s). Za pridevniško iztočnico je zapisan besednovrstni podatek prid. Pridevniki so zapisani v oblikah za vse tri spole. Glagolska iztočnica je zapisana v nedoločni obliki. Iztočnici sledi oblika za prvo osebo sedanjika ednine in oznaka glagolskega vida (dov., nedov.). Za besednovrstnimi in slovničnimi oznakami je razlagalno-ponazarjalni del. Pomenska razlaga je povzeta po *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* (Slovar slovenskega knjižnega jezika, 2018), če se posamezna beseda nahaja v slovarju. Če termina v slovarju ni, je pomen razložen s pomočjo čevljarjevih razlag. Za pomensko razlago je dvopičje, ki mu sledi ponazarjalno gradivo. Ponazarjalno gradivo je vzeto iz intervjuja s čevljarjem. Znak → usmerja na sopomensko iztočnico. Znak ⋄ je zapisan pri večbesednih podiztočnicah. K nekaterim iztočnicam je dodana fotografija, ki nazorneje prikaže pomen iztočnice.

ádidáske -sk ž mn. *športna obutev*: Ali za športne čevlje uporabljate izraza teniske oziroma adidaske? → čevlji
→ superga → teniske

áuspúcer -ja m *naprava, ki olajšuje čiščenje, loščenje in poliranje čevljev*: To je kombiniran stroj, auspucer, ki sva ga jaz pa moj oče naredila sama. → stroj

Slika 7: Delo z auspucerjem
Avtorica: Zoja Gobec, 2018

bátar -ja m *gumijasti škorenj*: Popravljam vse: natikače, cikle, škornje, japonke, gojzarje, salonarje. Vse, razen batarjev.

Slika 8: Batarji
Avtorica: Zoja Gobec, 2018

⁸ Pomen krajšav, uporabljenih v slovarskem članku: dov. – dovršni glagol, nedov. – nedovršni glagol, m – moški spol, ž – ženski spol, s – srednji spol, prid. – pridevnik, mn. – množinski samostalnik

brúsiti -im nedov. z *brusom obdelovati čevlji*: Z obrezovanjem imam potem manj dela, ko brusim ali pa rezkam, da se čim manj kadi. → šmirglati

◊ **fino brúsiti** *brusiti tako, da površina postane popolnoma gladka*: Se pravi to je za voskat, to za glancat, za drugačno barvo se sam obrne, to za brusit, fino brusit, grobo brusit.

◊ **gróbo brúsiti** *brusiti tako, da površina ne postane popolnoma gladka*: Se pravi to je za voskat, to za glancat, za drugačno barvo se sam obrne, to za brusit, fino brusit, grobo brusit.

cókla -e ž obuvalo z *lesnim podplatom in usnjenim gornjim delom*: Popravljam vse: natikače, cokle, škornje, japonke, gojzarje, salonarje.

cvíkarce -arc ž mn. *klešče za natezanje usnja na kopito*: To so cvikarce, pajscange – to je, ko moreš zgornji del, leder, prilepit na podplat. → pajscange

Slika 9: Cvikarce
Avtorica: Zoja Gobec, 2018

cvírn -a m *navadno gladka, iz več niti posukana preja, ki se uporablja zlasti za šivanje*: Material se pretežno uporablja guma za podplate, cvirn, včasih dreta, usnje za jezik pri usnjenih čevljih, vložke, petne podloge. → sukanec

Slika 10: Cvirni
Avtorica: Zoja Gobec, 2018

čévelj -vlja m *obuvalo s trdnejšimi podplati, segajoče največ čez gleženj* → šuh

◊ **sémiš čévelj** *čevlji, narejeni iz brušenega usnja, ki je na zunanji strani kosmato*: Potem so še pa semiš čevlji, ki so rahlo kosmati.

◊ **lákasti čévelj** *čevlji, narejeni iz obarvanega usnja*: Lakasti čevlji so tudi usnjeni, samo da je usnje barvano in se sveti ali pa ima dekoracijo – izgled kače. To usnje je običajno slabše kakovosti, zato ga dodelajo na lak ali kako drugače.

◊ **špórtni čévelj** *čevlji, ki je oblikovan za šport ali druge fizične dejavnosti*: Ali popravljate tudi športne čevlje? → adidaske → teniske → superga

◊ **usnjén čévelj** *čevlji, narejeni iz usnja*: Material se pretežno uporablja guma za podplate, cvirn, včasih dreta, usnje za jezik pri usnjenih čevljih, vložke, petne podloge.

Slika 11: Lakasti čevlji
Avtorica: Zoja Gobec, 2018

Slika 12: Semiš čevlji
Avtorica: Zoja Gobec, 2018

čevljár -ja m kdor se poklicno ukvarja z izdelovanjem in s popravljanjem obutve: Če bi lahko svoj poklic še enkrat izbirali, bi se ponovno odločili postati čevljar? → šuštar

čevljárski -a -o prid. nanašajoč se na čevljarje ali čevljarstvo: To je pravo čevljarsko kladivo, saj je na eni strani okroglo, zato da lahko potolčeš gor, če je kje na usnju kaka guba.

čevljárstvo -a s obrt ali delavnica za izdelovanje ali popravljanje obutve: Koliko časa se že ukvarjate s čevljarstvom?

čizma -e ž mn. delovni ali vojaški škorenj: Moški čevlji lahko so sandali, mokasin, gležnar, škorenj, čizme.

Slika 13: Čizme
Avtorica: Zoja Gobec, 2018

dréta -e ž lanena vrvica za šivanje usnja: Material se pretežno uporablja guma za podplate, cvirn, včasih dretna, usnje za jezik pri usnjenih čevljih, vložke, petne podloge. Tekstila ne uporabljam.

druker -ja m kovinski ali plastični pripomoček za zapenjanje čevljev, podoben gumbu: To je za druckerje oziroma za rinčke skupaj zbijat, to se neke pile, šila, vendar to je prazgodovina, tega nihče več ne uporablja.
→ rinčka

éntlati -am nedov. s šivalnim strojem robiti blago oziroma usnje: Med šivanjem tota noga prime šuh in ga vleče na vse strani. Lahko tudi entlaš.

galanterijski -a -o prid. tak, ki se nanaša na drobne predmete, navadno za osebno potrošnjo: Popravljam tudi galanterijske izdelke in tu pa tam kaj za avtomobile.

gálancati -am nedov. z glajenjem in nanašanjem zaščitnih sredstev delati površino gladko, bleščečo: Ta del ob robu namažeš pol pa glancaš, da voda ne gre skozi.

gléžnar -ja m čevlj, ki sega do gležnja: Ženski so pa sandal, salonar, štiklar, gležnar, škorenj.

gójzar -ja m močen čevlj, navadno okovan, zlasti za hojo po hribih: Popravljam vse: natikače, cokle, škornje, japonke, gojzarje, salonarje. Vse, razen batarjev.

grélec -lca m grelna naprava ali priprava različnih oblik

◇ **eléktrični grélec za odstranjevanje iz čévľjev** grelec na enosmerni tok, ki olajša odstranjevanje kovinskih delov iz čevljev: Tole je zelo pomembna stvar, električni grelec za odstranjevanje iz čevljev. To nima vsak. Je na elektriko, enosmerni tok, in sicer, če kaki žebelj ostane noter v čevlju, pa ga ne moreš ven potegniti. Jaz s tem primem žebelj in ga zagrejem. Če je v lesu, les zgori, plastika pa se raztegne in žebelj sam ven pade.

Slika 14: Uporaba električnega grelca

Avtorica: Zoja Gobec, 2018

gúba -e ž *kar nastane pri mečkanju tkanine, papirja, usnja*: To je pravo čevlarsko kladivo, saj je na eni strani okroglo, zato da lahko potolčeš gor, če je kje na usnju kaka guba.

gúma -e ž *izdelek iz elastične snovi, dobljene z vulkanizacijo kavčuka*: Material se pretežno uporablja guma za podplate, cvirn, včasih dreta, usnje za jezik pri usnjenih čevljih, vložke, petne podloge.

Slika 15: Podplati iz gume

Avtorica: Zoja Gobec, 2018

háklc -a m *priprava za pritrjevanje, pričvrščanje*: Imam veliko nekih malih žebličkov, nete, ključke za zadrge, haklce.

jêzik -a m *del čevlja, ki ima podobno obliko kot jezik*: Material se pretežno uporablja guma za podplate, cvirn, včasih dreta, usnje za jezik pri usnjenih čevljih, vložke, petne podloge. Tekstila ne uporabljam.

kladívo -a s *orodje za tolčenje iz držaja in na njem nasajenega železnega kosa*

◊ **čevlársko kladívo** *orodje za tolčenje iz držaja in na njem nasajenega železnega kosa, ki je na eni strani okrogel, na drugi pa ploščat*: To je pravo čevlarsko kladivo, saj je na eni strani okroglo, zato da lahko potolčeš gor, če je kje na usnju kaka guba.

Slika 16: Čevlarsko kladivo

Avtorica: Zoja Gobec, 2018

klánfa -e ž *klamfa; železna priprava, zlasti za začasno spenjanje lesenih delov*: Je za odstranjevanje vijakov, klanf pa žebljiv, bi lahko rekli.

kléšče *klešč ž mn. orodje za prijemanje iz dveh železnih, navzkrižnih ročic*: Za pipanje klincev in žbljev se uporabljajo klešče, ki so za kovanje konjev, vendar veliko manjša različica.

Slika 17: Klešče
Avtorica: Zoja Gobec, 2018

klínc -a m majhen lesen klin, na eni strani priostern, ki se uporablja za zabijanje podplatov: Tole pa za podplat, ko je podplat na čevlje z klinci gor zabit.

Slika 18: Lesen klin
Avtorica: Zoja Gobec, 2018

kljúček -čka m manjšalnica od ključ

◊ **kljúček za zadrógo drsnik**, ki se uporablja za zapenjanje in odpenjanje zadrge na čevlju: Imam veliko nekaj malih žebličkov, nete, ključke za zadrge, haklce.

Slika 19: Žeblički, neti, ključki za zadrge, haklci
Avtorica: Zoja Gobec, 2018

kopíto -a s spodnjemu delu noge podobna, navadno lesena priprava za izdelovanje, oblikovanje obuval

◊ **leséno kopíto kopito**, narejeno iz lesa: Poznamo lesena kopita za bolj odprte čevlje in sandale, ter prepogljiva kopita za škornje.

◊ **prepogljívo kopíto v petnem delu pregibno kopito**, ki se zaradi lažjega odvzemanja iz škornja lahko pregiba: Poznamo lesena kopita za bolj odprte čevlje in sandale, ter prepogljiva kopita za škornje.

Slika 20: Lesena kopita

Avtorica: Zoja Gobec, 2018

Slika 21: Prepogljivo kopito

Avtorica: Zoja Gobec, 2018

lák -a m *usnje, strojeno in obdelano tako, da se zelo sveti*: To usnje je običajno slabše kakovosti, zato ga dodelajo na lak ali kako drugače.

léder -dra m *usnje; živalska koža, strojena brez dlake, ki se uporablja za izdelavo čevljev*: To so cvikarce, pajsčange – to je, ko moreš zgornji del, leder, prilepit na podplat. → usnje

lepílo -a s *snov, sredstvo za lepljenje različnih delov čevlja*: Lepila so različna, odvisno od materialov.

lépiti -im *nedov. z uporabo lepila pritrjevati skupaj dele obutve*: Sedaj je vse bolj novodobno, čevlji se ne popravljajo več tak, kot so se včasih. Zdaj se v bistvu lepijo pa šivajo.

lépljenje -a s *postopek pritrjevanja delov obutve z lepilom*: Največkrat so sferderbane ženske pete, sedaj v zimskem času pa je največ dela lepljenje.

míza -e ž *kos pohištva iz ravne plošče in navadno štirih nog, pri katerem čevljar s čevljarskim orodjem popravlja ali izdeluje čevlje*: Tam pri mizi, ta stol sem sam naredil in ga ima že 25 let.

Slika 22: Čevljarska miza

Avtorica: Zoja Gobec, 2018

mokasín -a m *obuvalo brez vezalk in z nizko peto ali brez nje*: Moški čevlji lahko so sandali, mokasin, gležnar, škorenj, čizme.

napêtnik -a m *tanjši kos gume ali plastike, ki se pritrdi na peto*: Napetnik je guma na peti, ki vam jo včasih zamenjam.

natikáč -a m *obuvalo brez zadnjega zgornjega dela*: Ja, kakšne poletne natikače, ostalo raje kupim in izboljšam kaj po mojem okusu.

nastávek -vka m kovinski pripomoček, na katerem se s kladivom zabija v čevlje: Tu mam nastavke, ko popravljam pete, da lahko pete pribijem. Tole pa za podplat, ko je podplat na čevlje z klini gor zabit.

Slika 23: Nastavka
Avtorica: Zoja Gobec, 2018

nét -a m kovica; preprost element za zapenjanje in odpenjanje: Imam veliko nekih malih žebličkov, nete, ključke za zadrge, haklce.

nóga -e ž del šivalnega stroja, ki premika material, ki se šiva: Med šivanjem tota noga prime šuh in ga vleče na vse strani.

Slika 24: Škorenj pod nogo šivalnega stroja
Avtorica: Zoja Gobec, 2018

nòž -a m priprava za rezanje iz rezila in ročaja

◊ **ólfa nòž** tapetniški nož z ukrivljenim rezilom za obrezovanje usnja: Jaz uporabljam tale olfa nož, ki je zavrt in se uporablja za obrezovanje.

Slika 25: Olfa nož
Avtorica: Zoja Gobec, 2018

◊ **prikrojévalni nòž** nož za prikrojévanje čevljev: To je prikrojévalni nož.

obrezování -a s odstranjevanje odvečnih delov usnja ali lesa s čevlja: Z obrezovanjem imam potem manj dela, ko brusim ali pa rezkam, da se čim manj kadi.

obútev -tve ž izdelki iz usnja, sintetične snovi za zaščito nog: Zaradi zelo nizih cen obutve, ki pa je zelo nekvalitetna.

pájscánge -ang ž mn. klešče za natezanje usnja na kopito: To so cvikarce, pajschange – to je, ko moreš zgornji del, leder, prilepit na podplat. → cvikarce

pêta -e ž zadnji spodnji del obuvala

◊ **žénska pēta** zadnji spodnji del obuvala pri ženskih čevljih: Če so ženske pete potrebne popravila, porabim 15–20 minut, moške malo več.

pípanje -a s puljenje, izdiranje: Za pipanje klincev in žeblijev se uporabljajo klešče, ki so za kovanje konjev, vendar veliko manjša različica.

podlóga -e ž tkanina, usnje, ki se prišije, prilepi na notranjo stran oblačila, obuvala

◊ **pētna podlóga** del usnja, ki se vstavi v zadnji del čevlja: Material se pretežno uporablja guma za podplate, cvirn, včasih dretna, usnje za jezik pri usnjenih čevljih, vložke, petne podloge.

podplát -a m spodnji del čevlja, ki je v stiku s površino, po kateri se stopa: Tole pa za podplat, ko je podplat na čevlje z klinci gor zabiti.

Slika 26: Podplat
Avtorica: Zoja Gobec, 2018

políca -e ž vodoravna deska za odlaganje, shranjevanje čevljev, pritrjena na steni ali v omari: Čevlje strank imam na policah razvrščene po priimku.

Slika 27: Police, na katerih so po abecednem redu priimkov shranjeni čevlji strank
Avtorica: Zoja Gobec, 2018

poprávljati -am nedov. odpravljati okvaro ali poškodbo čevljev: Popravljam tudi galanterijske izdelke in tu pa tam kaj za avtomobile.

posóda -e ž votel predmet za prenašanje, hranjenje česa

◊ **posóda za lepilo** *plastična posoda s pokrovom, v kateri se hrani čevljarsko lepilo: To so posebne posode za lepilo; noter lahko naliješ pol litra lepila in stalno ostane sveže, zdaj in pa čez eno leto.*

Slika 28: Posoda za lepilo
Avtorica: Zoja Gobec, 2018

pórmašina -e ž *stroj ali orodje za vrtanje: Velikokrat me reši tudi vrtalni stroj, pormašina. → stroj*

Slika 29: Pormašina
Avtorica: Zoja Gobec, 2018

píla -e ž *orodje z vzporednimi grebeni po površini za obdelovanje kovinskih predmetov: To je za druckerje oziroma za rinčke skupaj zbijat, to se neke pile, šila, vendar to je prazgodovina, tega nihče več ne uporablja.*

préša -e ž *pripomoček za stiskanje, s katerim se podplat dobro prilepi na zgornji del čevlja: Tole je preša, da čevljev zlepi. V čevljev dam kopito, da je poln, in lahko stisnem. Nato pustiš par minut in lepilo veliko bolje drži, kot pa da bi samo stisnil.*

Slika 30: Preša
Avtorica: Zoja Gobec, 2018

spúcati -am *dov. odstrajevati umazanijo, prah s tistega dela čevlja, ki je potreben popravila: Z njo spucam peto, da dam pol les notri, da v les lahko zabijem žebelj ali vijak.*

supêrga -e m *močnejša športna copata: Pravilno je superge. → adidaske → čevljev → tenisne*

rášpla -e ž *orodje, podobno grobi pili, za piljenje*: To je prikrojevalni nož; to je šilo in rašpla; to je za delanje luknjic.

raztegovanje -a s *glagolnik od raztegovati*

◊ **raztegovanje čevlja** z vlečenjem povzročati, da čevlj doseže večjo dolžino in širino: Tale naprava pa je za raztegovanje čevlja, po širini ali pa dolžini.

Slika 31: Raztegovanje čevlja

Avtorica: Zoja Gobec, 2018

rézkar -ja m *orodje z nezamenljivimi rezili*: Tole je rezkar, ki je za ženske pete popravljat.

Slika 32: Rézkar – del auspucerja

Avtorica: Zoja Gobec, 2018

rézkati -am nedov. z *rezkarjem obdelovati kovino ali les*: Z obrezovanjem imam potem manj dela, ko brusim ali pa rezkam, da se čim manj kadi.

rínčka -e ž *kovinski ali plastični pripomoček za zapenjanje čevljev, podoben gumbu*: To je za druckerje oziroma za rinčke skupaj zbijati, to se neke pile, šila, vendar to je prazgodovina, tega nihče več ne uporablja.
→ drucker

salónar -ja m *eleganten ženski čevlj navadno brez okraskov in z visoko peto*: Ženski so pa sandal, salonar, štiklar, gležnar, škorenj.

sandál -a m mn. *lahko poletno obuvalo z jermeni ali z zelo izrezanim krojem z nizko ali visoko peto*: Poznamo lesena kopita za bolj odprte čevlje in sandale, ter prepogljiva kopita za škornje.

sferdêrban -a -o prid. *tak, ki je tako poškodovan, da ni več uporaben*: Največkrat so sferderbane ženske pete, sedaj v zimskem času pa je največ dela lepljenje.

síngarca -e ž *mehanski šivalni stroj podjetja Singer*: To je prav čevljarski šivalni stroj, rečemo mu tudi singarca. → stroj

Slika 33: Singarca

Avtorica: Zoja Gobec, 2018

skáj -a m *umetno usnje iz penaste snovi na vlaknati podlagi*: Včasih sem iz skaja delal torbice za jagre, a zdaj več tega ne delam.

stòl -a m *kos pohištva, na katerem sedi čevljar ob čevljarški mizi*: Tam pri mizi, ta stol sem sam naredil in ga imam že 25 let.

Slika 34: Stol

Avtorica: Zoja Gobec, 2018

stròj -a m *mehanična naprava, navadno kovinska, iz gibljivih in negibljivih delov, ki s pretvarjanjem energije omogoča, olajšuje, opravlja delo*

◊ **kombiniran stròj** *naprava, s katero se opravi več postopkov izdelave ali popravila čevlja*: To je kombiniran stroj, auspučer, ki sva ga jaz pa moj oče naredila sama. → auspučer

◊ **šivalni stròj** *naprava, s katero čevljarji opravijo postopek šivanja*: To je prav čevljarški šivalni stroj, rečemo mu tudi singarca. → singarca

◊ **vrtalni stròj** *stroj ali orodje za vrtanje*: Velikokrat me reši tudi vrtalni stroj, pormašina. → pormašina

súkanec -nca m *navadno gladka, iz več niti posukana preja, ki se uporablja zlasti za šivanje*: Da, predvsem kar se tiče lepil in sukanca, ostalo je bolj kot ne enako. → cvirn

šilo -a s *orodje iz dolge, tanke konice in ročaja za delanje lukenj pri šivanju česa tršega, debelejšega*: Včasih so se uporabljala neka šila, pa ne vem kaj vse.

širfanje -a s *postopek, s katerim se z nožem stanjša robove usnja*: To je za širfanje.

šivati -am nedov. z *uporabo šivanke in niti združevati dele blaga, usnja*: Sedaj je vse bolj novodobno, čevlji se ne popravljajo več tak, kot so se včasih. Zdaj se v bistvu lepijo pa šivajo.

škárje -rij ž mn. *orodje za rezanje iz dveh rezil, ki se ob pritisku na ročaja odpirata v obliki črke V*:

◊ **škarje za razrèz materiála** *ostre kovinske škarje, s katerimi se reže usnje*: Ni nekih posebnih zadev, razen takih posebnih škarij za razrez materiala, to je nujno potrebno.

Slika 35: Škarje za razrez materiala
Avtorica: Zoja Gobec, 2018

šlápa -e ž *obrabljena, ponošena copata; copata brez zadnjega zgornjega dela*: Šlape so natikači.

šmírglati -am *nedov. z brusom obdelovati čevlji*: To za brusiti, po domače rečemo šmirglat s šmirglpapirjem, fino brusiti, grobo brusiti. → brusiti

šmírglpapír -ja m *smirkov papir za brušenje*: To za brusiti, po domače rečemo šmirglat s šmirglpapirjem, fino brusiti, grobo brusiti.

Slika 36: Šmirglpapir
Avtorica: Zoja Gobec, 2018

šnírnc -a m *vezalka; ozek, trden, navadno tkan trak za zavezovanje čevljev*: Uporabljam šnirnce.

šráufštúk -a m *primež; orodje s čeljustma, ki se z vretenom stisneta, za vpenjanje in trdno prijemanje predmeta pri obdelavi*: To ni nič, to je šraufštuk. Primeš pa zavrtiš, če nisem dovolj močen, da sam dobim ven.

Slika 37: Šraufštuk
Avtorica: Zoja Gobec, 2018

štíft -a m *zatič; podolgovat predmet, ki se kam zatakne, da spaja, povezuje dva dela, elementa*: Največkrat če v peti ostane štift.

štíklar -ja m ženski čevelj z zelo visoko peto: Ženski so pa sandal, salonar, štíklar, gležnar, škorenj.

šúh -a m čevelj; *obuvalo s trdnjšimi podplati, segajoče največ čez gleženj*: Med šivanjem tota noga prime šuh in ga vleče na vse strani. → čevelj

šúštar -ja m čevljar; *kdor se poklicno ukvarja z izdelovanjem in s popravljanjem obutve*: Poimenovanje šuštar je še vedno zelo v uporabi, predvsem na Gorenjskem. → čevljar

téniske -isk ž mn. *športna obutev*: Ali za športne čevlje uporabljate izraza teniske oziroma adidaske? → čevelj
→ superga → teniske

tóplanc -a m *gumijast pripomoček, ki se pritrdi na sprednji del podplata*: Če so podplati, temu spredaj se reče toplanc, za zamenjat nekje pol ure.

Slika 38: Toplanc
Avtorica: Zoja Gobec, 2018

úsnje -a s živalska koža, *strojena brez dlake, ki se uporablja za izdelavo čevljev*: To je pravo čevlarsko kladivo, saj je na eni strani okroglo, zato da lahko potolčeš gor, če je kje na usnju kaka guba. → leder

Slika 39: Usnje
Avtorica: Zoja Gobec, 2018

usnjén -a -o prid. *tak, ki je iz usnja*: Material se pretežno uporablja guma za podplate, cvirn, včasih dreta, usnje za jezik pri usnjenih čevljih, vložke, petne podloge.

viják -a m *valjast predmet z navoji za pritrjevanje, povezovanje*: Je za odstranjevanje vijakov, klanf pa žebeljov, bi lahko rekli.

vložek -žka m *priprava iz usnja, blaga, lepenke v obliki stopala, ki se vloži v obuvalo*: Material se pretežno uporablja guma za podplate, cvirn, včasih dreta, usnje za jezik pri usnjenih čevljih, vložke, petne podloge.

vósek -ska m *lahko gnetljivo, rumeno sredstvo za mazanje, ki se uporablja za loščenje čevljev*: To mam za vosek nanašat.

vóskati -am nedov. *na čevlje nanašati vosek*: Se pravi to je za voskat, to za glancat.

zadrǵa -e ž *priprava za zapenjanje čevljev, sestavljena iz dveh trakov z zobci ob notranjem robu, ki se s potegom drsnika odpira ali zapira*: Imam veliko nekih malih žebličkov, nete, ključke za zadrge, haklce.

žebelj -blja m *tanek, navadno valjast predmet za pritrjevanje, ki je na enem koncu glavičasto razširjen*: Je na električno, enosmerni tok, in sicer, če kaki žebelj ostane noter v čevlju, pa ga ne moreš ven potegniti.

žebliček -čka m *majhen žebelj*: Imam veliko nekih malih žebličkov, nete, ključke za zadrge, haklice.

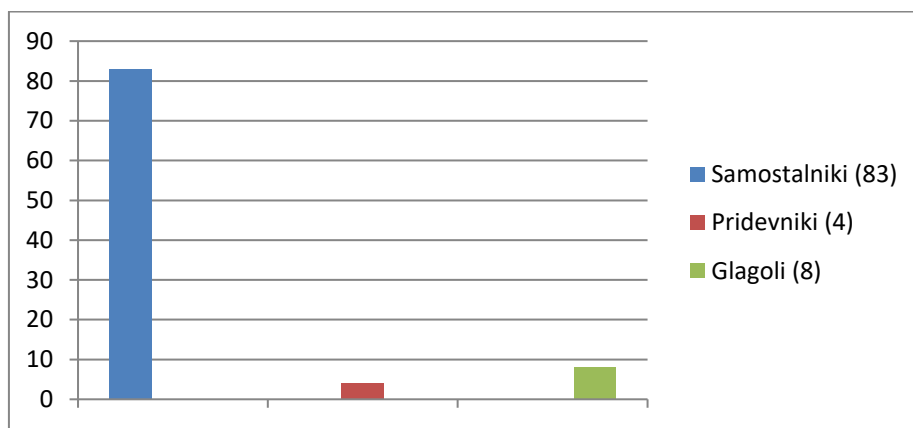

Slika 40: Žeblički in klinci

Avtorica: Zoja Gobec, 2018

3.2.2 Analiza slovarja čevljarskih besed

V slovarju čevljarskih besed je 83 samostalnikov, 8 glagolov in 4 pridevniki.

Slika 41: Število besed v slovarju čevljarskih besed glede na besedno vrsto

Glede na izvor so besede prevzete in neprevzete. Etimološko analizo besed sem naredila s pomočjo etimološkega slovarja (Snoj, 2018) in *Velikega nemško-slovenskega slovarja* (Debenjak, 1993). Neprevzete besede so tiste, ki so podedovane iz praslovanščine ali pa so nastale v slovenščini. Prav tako se neprevzete besede tiste, ki jih v slovenščini tvorimo iz prevzetih besed (Toporišič, 1992). V slovarju čevljarskih besed je 55 neprevzetih besed. Te so:

- **adidaske**: izpeljano iz poimenovanja podjetja za izdelovanje športne obutve, oblačil in opreme *Adidas*;
- **auspučer**: izpeljano iz nem. *ausputzen* 'izprazniti';
- **batar**: izpeljano iz poimenovanja češkega podjetja za izdelovanje čevljev *Bata*;
- **brusiti**: izpeljano iz pslovan⁹. **brusiti* 'drgniti, otirati, brisati';

⁹ Pomen krajšav v tem poglavju: pslovan. – praslovasko, nem. – nemško, avstr. – avstrijsko, it. – italijansko, češ. – češko, srvnem. – srednjevisokonemško, it. – italijansko, madž. – madžarsko, hrv. – hrvaško.

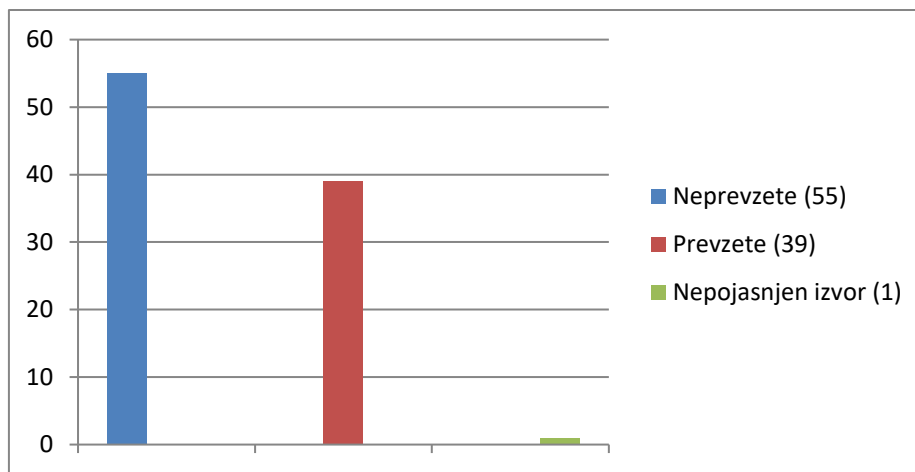
- **čevelj, čevljar, čevljarski, čevljarstvo:** izpeljano iz pslovan. *červi, ki je izpeljanka iz *červo 'koža (z živalskega trebuha), usnje'; prvotni pomen je torej 'narejen iz kože, usnja';
- **gležnar:** izpeljano iz pslovan. *glezno, to pa iz ide. besede, ki označuje pregibne telesne dele;
- **grelec:** izpeljano iz pslovan. *greti 'segrevati se, postajati topel';
- **guba:** izpeljano iz pslovan. *guba, to pa iz ide. korena s pomenom 'upogibati, kriviti';
- **haklc:** verjetno prevzeto iz nem. *hacken* 'sekati';
- **jezik:** izpeljano iz pslovan. *jęзыкъ 'jezik';
- **kladivo:** izpeljano iz pslovan. *kladivo, to pa iz ide. korena *kelhd- 'tolči, klati';
- **klešč:** izpeljana iz pslovan. *klešči 'lesen primež';
- **klinec:** sorodno s pslovan. *kolti 'klati' in torej izpeljano iz ide. korena *kelhd- 'tolči, lomiti, klati, kovati';
- **ključek:** izpeljano iz pslovan. *klučъ 'ukrivljen kos lesa';
- **kopito:** izpeljano iz pslovan. *kopyto, a etimološko ni dokončno pojasnjeno, verjetno je izpeljano iz *kopati 'del noge, s katerim (konj) koplje, tolče ob zemljo';
- **lepilo, lepiti, lepljenje:** izpeljano iz pslovan. *lepiti, to pa iz ide. korena *leip- 'držati se, biti prilepljen';
- **napetnik, peta:** izpeljano iz pslovan. *pęta 'peta';
- **natikač:** izpeljano iz pslovan. *tykati 'dotikati se, bosti, narahlo tolči, zadevati';
- **nastavek:** izpeljano iz pslovan. *staviti 'postavljati; povzročati, da stoji';
- **noga:** izpeljano iz pslovan. *noga 'noga, stopalo';
- **nož:** izpeljano iz pslovan. *nozъ 'kar bode, prebode';
- **obrezovanje:** izpeljano iz pslovan. *rezati, 'rezati, trgati';
- **obutev:** izpeljano iz pslovan. *obuti 'obuti';
- **pipanje:** verjetno izpeljano iz sloven. *pípati* (16. stol.) 'tipati, skubsti, ruvati, drezati';
- **podloga:** izpeljano iz pslovan. *podložiti 'postaviti spodaj';
- **podplat:** izpeljano iz pslovan. *podъplatъ 'kos tkanine, cunja';
- **polica:** izpeljano iz pslovan. *polica, *polъ 'deska';
- **popravljati:** izpeljano iz pslovan. *pravъ 'pravi';
- **posoda:** izpeljano iz pslovan. *sъda 'kar je sestavljeno';
- **raztegovanje:** izpeljano iz slovan. *tęgoti 'vleči, raztegovati, napenjati';
- **rezkar, rezkati:** izpeljano iz pslovan. *rezati 'rezati, trgati, brazdati';
- **singarca:** izpeljano iz poimenovanja podjetja za izdelovanje šivalnih strojev *Singer*;
- **stol:** izpeljano iz pslovan. *stolъ 'stol';
- **sukanec:** izpeljano iz pslovan. *sukati 'sukati, obračati';
- **šilo:** izpeljano iz pslovan. *sidlo 'šilo, igla' in pslovan. *siti 'šiti, šivati';
- **širfanje:** izpeljano iz nem. *schürfen* 'praskati';
- **šivati:** izpeljano iz pslovan. *siti 'šivati';
- **teniske:** izpeljano prek nem. *Tennis*, to pa iz angl. *tennis*, kar se je razvilo iz stfrc., frc. *tenez* 'držite';
- **usnje, usnjen:** verjetno izpeljano iz pslovan. *usnъje 'kar je obdelano v žgoči, jedki tekočini';
- **vijak:** izpeljano iz pslovan. *viti 'viti, plesti, obračati, upogibati';
- **vložek:** izpeljano iz pslovan. *ložiti 'povzročati, da leži';
- **vosek, voscati:** izpeljano iz pslovan. *voskъ 'vosek';
- **zadruga:** izpeljano iz *zadregati, *zadregniti 'zadrgniti, zavezati, zategniti'; beseda je torej prvotno pomenila 'zanka, voz';
- **žebelj, žebliček:** izpeljano iz pslovan. *žerbъjъ 'odrezan, spraskan kos, okrušek'.

Med prevzete besede spadajo besede, ki smo jih v slovenščino prevzeli iz drugih jezikov ali pa so v knjižni jezik prevzete iz katerega slovenskega narečja (Toporišič, 1992). V slovarju čevljarskih besed je 39 prevzetih besed. Izmed njih jih je največ prevzetih iz nemščine (takšnih je 28), pojavi pa se tudi nekaj

besed, ki so v slovenščino prevzete iz madžarščine, italijanščine, češčine in hrvaščine. Prevzete besede so:

- **cokla**: prevzeto iz it. *zoccolo* 'cokla, opanka';
- **cvikarce**: prevzeto iz nem. *Zwicker* 'ščipalnik';
- **cvirn**: prevzeto iz nem. *Zwirn* 'nit';
- **čizma**: prevzeto prek madž. *csizma* 'škorenj' in hrv. *čizma* iz turšč. *çizme* 'škorenj';
- **dreta**: prevzeto iz stvnem. *drat* 'vrv, žica';
- **druker**: prevzeto iz nem. *Drücker* 'kljuka, gumb';
- **entlati**: prevzeto iz nem. *endeln*, kar je izpeljano iz nem. *Ende* 'konec, zaključek'; prvotni pomen je torej 'zaključevati';
- **galanterijski**: prevzeto iz nem. *Galanteriewaren* 'drobni okrasni dodatki k obleki';
- **glancati**: prevzet o iz nem. *glänzen* 'lesketati se';
- **gojzar**: prevzeto iz avstr. nem. *Goiserer*, kar je izpeljano iz krajevnega imena *Bad Goisern* v Zgornji Avstriji;
- **guma**: prevzeto prek nem. *Gummi*, kar se je razvilo iz klas. lat. *cummi(s)* 'guma';
- **klanfa**: prevzeto iz srvnem. **klampfe*, iz česar se je razvilo današnje nem. *Klampfe* 'spona';
- **lak**: prevzeto iz nem. *Lack* 'lak';
- **leder**: prevzeto iz nem. *Leder* 'usnje';
- **mokasin**: prevzeto prek nem. *Mokassin* iz angl. *moccasin*, kar je izposojeno iz severnoameriškega indijanskega jezika, v katerem se usnjeni čevlji imenujejo *mockasin*;
- **net**: prevzeto iz srvnem. *niet* 'net, žeblič s široko glavico';
- **pajscange**: prevzeto iz nem. *Beißzange* 'kleščne ščipalke';
- **pormašina**: prevzeto iz nem. *Bohrmaschine* 'vrtalni stroj';
- **pila**: prevzeto iz srvnem. *vile* 'pila';
- **preša**: prevzeto iz stvnem. *p(f)ressa* 'preša';
- **spucati**: prevzeto iz nem. *putzen* 'čistiti';
- **superga**: prevzeto iz imena it. tovarne športne obutve in obleke *Superga*, ustanovljene 1911;
- **rašpla**: prevzeto iz nem. *Raspel*, to pa iz nem. glagola *raspeln* 'strugati, piliti';
- **rinčka**: prevzeto iz nem. *Rinken* 'zaponka';
- **salonar**: prevzeto prek nem. *Salon* in frc. *salon* iz it. *salone* 'večja dvorana, salon';
- **sandal**: prevzeto iz nem. *Sandel*, angl. *sandal*, it. *sándalo* in arab. *sandal* 'sandal';
- **sferderban**: prevzeto iz nem. *verderben* 'kvariti, pokvariti';
- **skaj**: prevzeto iz nem. *Skai* 'umetno usnje';
- **stroj**: prevzeto iz češ. *stroj* 'stroj, mašina', kar se je razvilo iz pslovan. **strojiti* 'pripravljati, urejati';
- **škarje**: prevzeto iz srvnem. *schaere, scari* 'škarje';
- **šlapa**: prevzeto iz nem. *Schlappe*, to pa iz nem. *schlapp* 'ohlapien, slab, medel';
- **šmirglati**: prevzeto iz nem. *schmirgeln* 'smirkati';
- **šmirglapapir**: prevzeto iz nem. *Schmirgelpapier* 'smirkati';
- **šnirnc**: prevzeto iz nem. *Schnürsenkel* 'vezalka';
- **šraubštuk**: prevzeto iz nem. *Schraubstock* 'primež';
- **štift**: prevzeto iz nem. *Stift* 'žebliček, trn, zobec';
- **štiklar**: prevzeto iz nem. *Stöckelschuh* 'čevelj z visoko peto' ali iz hrv. *štikla* 'čevelj z visoko peto';
- **šuh**: prevzeto iz nem. *Schuh* 'čevelj';
- **šuštar**: prevzeto iz srvnem. *schuohster* 'čevljar'.

Z literaturo, ki sem jo uporabila za etimološko analizo besed, besedi *toplanc* nisem mogla določiti izvora.

Slika 42: Besede glede na izvor

4 RAZPRAVA

Pred začetkom raziskovanja čevljarškega poklica in besedišča, ki ga uporabljajo čevljarji, sem si zastavila 3 hipoteze.

1. HIPOTEZA: Predvidevam, da je v Slovenski Bistrici v preteklosti bilo več čevljarjev, kot jih je danes.

To hipotezo lahko le delno potrdim, saj sem na Območni obrtno-podjetniški zbornici Slovenska Bistrica imela dostop do arhivskih zvezkov, v katerih so zabeleženi mojstri čevljarji, ki so v krajih občine Slovenska Bistrica delovali med letoma 1890 in 1934. Po tem letu podatkov o številu čevljarških obrti v Slovenski Bistrici nisem uspela dobiti. Za pomoč sem se 22. 2. 2018 z e-pošto obrnila na Gospodarsko zbornico Slovenije na Združenje za tekstilno, oblačilno in usnjarsko predelovalno industrijo, od koder pa odgovora o razširjenosti čevljarstva na slovenjebistriškem območju po letu 1934 nisem dobila. Le po pripovedovanju čevljarja Andreja Trunkla in zaradi dejstva, da v mestu in njegovi okolici, razen Express čevljarstva in podjetja Čeveljc, ni nobenega čevljarja, lahko sklepam, da je v Slovenski Bistrici v preteklosti bilo več čevljarjev, kot jih je danes.

2. HIPOTEZA: Čevljarjevo delo danes se razlikuje od čevljarjevega dela v preteklosti.

To hipotezo lahko potrdim. Na podlagi literature, ki sem jo pregledala, sem v poglavju o etnološkem vidiku čevljarstva opisala, kako je čevljarjevo delo potekalo v preteklosti. Čevljar, s katerim sem opravila intervju in ki mi je razkazal delavnico in opisal svoje delo, čevljev več ne izdeluje, ampak jih samo popravlja. Povedal mi je, da ne uporablja več orodja, ki so ga uporabljali čevljarji pred nekaj desetletji, zaradi česar so se spremenili tudi postopki dela.

Kot zanimivost in dodatek k tej raziskovalni nalogi bi lahko obiskala še kakšnega čevljarja, ki čevlje izdeluje, ne samo popravlja. Tako bi spoznala tudi postopek izdelave čevlja. Prav tako bi lahko v kakšni muzejski zbirki ali pri katerem izmed čevljarjev, ki še delajo s starim orodjem, spoznala način dela čevljarjev v preteklosti.

3. HIPOTEZA: Predvidevam, da bo v slovarju čevljarških besed večina besed prevzetih in da bo večina prevzetih besed nemškega izvora.

Ker je za govor posameznih poklicev značilen žargon, sem postavila hipotezo, da bo v čevljarjevem govoru veliko besed prevzetih iz nemščine. Slovar zajema 95 besed. Med njimi jih je 55 (57,8 %) neprevzetih, 39 (41,1 %) prevzetih, eni besedi (1,1 %) pa izvora ni bilo mogoč določiti. Prvi del hipoteze (predvidevam, da bo v slovarju čevljarjskih besed večina besed prevzetih) na podlagi etimološke analize besed zavračam. Drugi del hipoteze (večina prevzetih besed bo nemškega izvora) pa potrjujem, saj je med 39 prevzetimi besedami 28 prevzetih iz nemščine.

5 ZAKLJUČEK

Že v prazgodovini so ljudje improvizirali z obuvali in v naravi iskali rešitve, s katerimi bi si zaščitili stopala. Prvi čevlji so nastali iz nogavic, narejenih iz živalske kože, in opank, skupaj pritrjenih z vrvice. V srednjem veku so bili v mestih vsi čevljarji vključeni v cehe, kjer so pridobivali znanje o izdelavi, cenah in prodaji čevljev. Prvi zapisi o čevljarjih kot samostojnih obrtnikih so iz 15. stoletja. Čevljarstvo je nato napredovalo in postajalo vedno bolj uspešno vse do 2. svetovne vojne, kajti po 2. svetovni vojni je opuščanje tradicionalnih domačih obrti (vključno s čevljarstvom) samo še rastlo (Stanonik, 1971).

Raziskovanje razvoja čevljarstva, čevljarjevega dela in čevljarjskega besedja je bilo zelo zanimivo, saj sem med drugim imela priložnost prvič videti pravo čevljarjsko delavnico in potek dela v njej. Pri raziskovanju sem si pomagala z literaturo, s pomočjo katere sem svoje znanje o čevljarstvu in etimologiji besed potrdila, izvedela sem pa tudi veliko novega. Pred raziskovanjem sem si zastavila 3 hipoteze, ki so vse povezane z glavnim vprašanjem, naslovom te raziskovalne naloge, ki se glasi: »Ali čevljarji gredo v korak s časom?« Med pripravljanjem na izdelovanje naloge sem mislila, da čevljarji ne gredo v korak s časom, saj sem imela občutek, da se čevljarjsko orodje in s tem tudi postopek izdelave oziroma popravila čevljev ni veliko spremenil. V vsaki izmed knjig, ki sem jih pri delu uporabljala, je čevljarstvo namreč opisano skoraj podobno. Potem ko sem obiskala čevljarja, sem pa spoznala, da se čevljarjevo delo prilagaja spremembam. Izkazalo se je, da je čevljarjska obrt opisana samo v starejši literaturi, večinoma takšni, ki je izšla pred letom 1990.

V teoretičnem delu raziskovalne naloge sem najprej opisala razvoj čevljarjske obrti, čevljarjski poklic in ljudsko izročilo, povezano s čevljarstvom. Želela sem predstaviti, kako se je čevljarstvo v Slovenski Bistrici razvijalo vse do danes. Na žalost sem na Območno-obrtni podjetniški zbornici Slovenska Bistrica imela dostop samo do zvezkov, v katerih so zabeleženi čevljarjski mojstri, pomočniki in vajenci do leta 1934. O čevljarjih po letu 1934 podatkov nisem dobila. Gospod Trunkl, s katerim sem opravila intervju, pravi, da je edini čevljar na območju med Mariborom in Celjem in da ima dovolj dela. Pravi še, da od svojega dela ne more obogateti, da se pa dostojanstveno živet. Povedal mi je, da se čevljarjem čevljev ne izplača več izdelovati, saj je konkurenca s serijsko izdelanimi poceni čevlji prehuda. Prav tako mi je pokazal orodje in stroje, s katerimi dela, in ugotovila sem, da se je način dela spremenil predvsem na tistih stopnjah, pri katerih čevljarji delo opravljajo s pomočjo strojev na električno. V literaturi je opisan predvsem klasičen način izdelovanja čevljev, pri katerem električnih naprav niso uporabljali. To, da čevljarji gredo v korak s časom, potrjujejo tudi čevljarjeve besede: »*To ni nič posebnega, saj je čevljarstvo danes in čevljarstvo pred petdesetimi ali pet tisoč leti čisto nekaj drugega. [...] To je za druckerje oziroma za rinčke skupaj zbijat, to se neke pile, šila, vendar to je prazgodovina, tega nihče več ne uporablja.*« Čevljarjsko delo se torej modernizira. Temu se prilagaja tudi besedišče, ki ga čevljarji uporabljajo pri svojem delu. Nekatero besede (*pila, škarje, kleščice, usnje, leder, kopito ...*) ostajajo v vsakdanji rabi. Z novimi napravami vstopajo v rabo nove besede (*električni grelec za odstranjevanje iz čevljev, pormasina*), zaradi opuščanja nekaterih načinov dela pa se bodo postopno izgubila poimenovanja za posamezna orodja in pripomočke (*dreta, šilo, širfanje, rašpla ...*). Da bi se to vsaj delno preprečilo, sem sestavila besedno-slikovni slovar čevljarjskih besed. Izdelava slovarja je bila osrednji cilj te raziskovalne naloge, zato je slovar sestavni del naloge, prav tako pa je na voljo v samostojni knjižici.

Na žalost med intervjujem s čevljarjem nisem izvedela, kako se čevlji izdelujejo, zato bom svoje znanje, povezano s čevljarstvom, v prihodnosti zagotovo nadgradila – ali z literaturo, v kateri je opisan postopek izdelave čevljev ali pa z obiskom kakšnega čevljarja, ki čevlje še izdeluje. Na spletnih straneh sem nekaj dni pred datumom, določenim za oddajo raziskovalnih nalog, našla podatek, ima v Slovenski Bistrici sedež podjetje Čevlejc, kjer oblikujejo in izdelujejo unikatne čevlje. Z zanimanjem bi si ogledala postopek izdelave čevlja in to raziskovalno nalogo dopolnila še z intervjujem z izdelovalcem čevljev, slovar čevljarskih besed pa dopolnila z iztočnicami, ki se nanašajo na postopek izdelave čevljev.

Z zanimanjem bom še naprej poizvedovala, kakšen odnos so ljudje imeli v preteklosti do čevljev in čevljarjev in kakšnega imajo danes. Med pogovorom s prijatelji sem ugotovila, da ne vedo, da imamo v Slovenski Bistrici čevljarja. Verjamem, da veliko mojih sovrstnikov ne ve, da se uničeni čevlji lahko popravijo in da niso takoj za v smeti. Prepričana sem, da bo moja raziskovalna naloga pripomogla k temu, da se ohrani ljudsko izročilo, povezano s čevljarstvom, in čevljarsko besedišče. Upam, da bo pri kom vzbudila zanimanje za čevljarski poklic ali pa pripomogla k zavedanju o pomenu ohranjanja kulturne dediščine. Podobne naloge bi lahko naredili za vse obrti, dela in ljudske običaje, ki počasi tonejo v pozabo. Le tako bomo ohranili svoje korenine, zaradi katerih smo to, kar smo – smo odraz vrednot, identitete, znanj in tradicij naših prednikov.

6 LITERATURA IN VIRI

- Bogataj, J. (1989). *Domače obrti na Slovenskem*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Bojc, E. (1987). *Pregovori in reki na Slovenskem*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Bras, L. (1988–1990). Rokodelstvo in obrt, *Slovenski etnograf*. 1988–1990, št. 33/34, str. 207–246. Dostopno na <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-CT6X0PQ0/> (5. 1. 2018).
- Čeveljc, oblikovanje in izdelovanje čevljev (b. d.). Dostopno na <http://ceveljc.si/izdelava-cevljev> (3. 2. 2018).
- Debenjak, D. (1993). *Veliki nemško-slovenski slovar*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- DEDI, Enciklopedija naravne in kulturne dediščine na Slovenskem (b. d.). Dostopno na <http://www.dedi.si/dediscina/489-cevljarska-svetilka> (2. 2. 2018).
- Keber, J. (2011). *Slovar slovenskih frazemov*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Kunaver, D., Lipovšek, B. (2011). *Šege in pesmi pod lipo domačo: od prosinca do grudna*. Ljubljana: Samozaložba.
- Lešnik, M. (2014). *Prid'ite pomagat*. Slovenska Bistrica: Zavod za kulturo.
- Makarovič, M. (1971). *Slovenska ljudska noša*. Ljubljana: Tiskarna Ljudske pravice.
- Mlakar, A. (2016). *Slovenska Bistrica v srednjem veku*. Maribor: Filozofska fakulteta. Dostopno na <https://dk.um.si/Dokument.php?id=104893> (3. 1. 2018).
- Mlakar, I. (b. d.). *Šuolni*. Dostopno na <https://www.youtube.com/watch?v=PquUYpusEcc> (30. 12. 2017).
- Mihelič, E. (2013). *Slovensko čevljarstvo: »Preživeli bomo! Upamo.«* OZS. Dostopno na <http://www.ozs.si/obrtnik/Aktualna%C5%A1tevilka/Sekcije/Podrobnost%C4%8Dlanka/tabid/946/ArticleId/1685/Default.aspx> (29. 12. 2017).
- Opis poklica čevljar*. (b. d.). Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. Dostop na https://www.ess.gov.si/ncips/cips/opisi_poklicev/opis_poklica?Kljuc=2019&Filter= (29. 12. 2017).
- Enciklopedija Slovenije*. (1988.) Javornik, M. (ur.) Ljubljana: Mladinska knjiga. Str. 130–133.
- Rotovnik, M. (2015). *Nekoč v Ljubljani: Šušarski most*. Delo. Dostopno na <https://www.delo.si/novice/ljubljana/nekoc-v-ljubljani-sustarski-most.html> (2. 1. 2018).
- Sepe, M. (2009). *Čez Šušarski most*. Dostopno na https://www.youtube.com/watch?v=qfDJV_1S4K0 (29. 12. 2017).
- Slovar slovenskega knjižnega jezika*. (2018). Elektronska izdaja. Ljubljana: ISJFR ZRC SAZU. Dostopno na <http://www.fran.si/130/sskj-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika> (14. 2. 2018).
- Slovenski pregovori*. (b. d.). Harvardi. Dostopno na <http://www.harvardi.com/pregovori.php> (10. 1. 2018).
- Slovenski veliki leksikon*. (2007). Kocjan - Barle, M., Bajt, D. (ur.) Ljubljana: Mladinska knjiga Založba, Str. 296.

- Snoj, M. (2018). *Slovenski etimološki slovar*. Elektronska izdaja. ISJFR ZRC SAZU. Dostopno na <http://www.fran.si/193/marko-snoj-slovenski-etimoloski-slovar> (4. 3. 2018).
- Stanonik, M. (1971). Zgodovina žirovskega čevljarstva, *Loški razgledi*. Let. 18, str. 128–164. Dostopno na <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-J9KG2L10> (5. 1. 2018).
- Stanonik, M. (1971). O čevljarškem poklicu in o življenju čevljarjev v Žireh, *Loški razgledi*. Let. 20, str. 206–221. Dostopno na <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-QJBI8M4Y> (5. 1. 2018).
- Štefančič, E. (2000). *Iz devete vasi ... Pripovedi po ustnem izročilu*. Zbelovo: samozaložba.
- Šuštarška nedelja. (b. d.). Visit-trzic. Dostopno na <https://www.visit-trzic.com/prireditve/sustarska-nedelja.html> (2. 1. 2018).
- Toporišič, J. (1992). *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Trošt, N. (2011). *Domače obrti*. Radovljica: Ljudska univerza Jesenice. Dostopno na http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/odrasli/Gradiva_ESS/CVZU/LU_Jesenice/CVZU_11LUJ_Gradivo.pdf (5. 1. 2017).
- Zanima me, kako se po latinsko reče.* (b. d.). ŠUSS. Dostopno na <http://www2.arnes.si/~lmarus/suss/arhiv/suss-arhiv-000291.html> (2. 1. 2018).

Vir slike na naslovni strani:

<http://services.dedi.si/DEDIServer/res/media/image/29433/MAXIMUM/700?1429099266> (6. 3. 2018).

Ustna vira

Čevljar Andrej Trunkl (ustno sporočilo), 28. 2. 2018

Anonim – gospa, rojena leta 1932, ne želi biti imenovana – (ustno sporočilo), 28. 12. 2017.